



JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Isabel Rosqvist Raicevic

Bildbaserade sexuella övergrepp

En analys av det svenska straffrättsliga skyddet avseende olovlig spridning av någon annans privata, sexuella bilder.

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	5
SAMMANFATTNING	7
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1. INLEDNING	10
1.1. Bakgrund.....	10
1.2. Syfte och frågeställningar.....	11
1.3. Avgränsningar	12
1.4. Metod och material.....	12
1.5. Perspektiv	15
1.6. Forskningsläge	16
1.7. Disposition	18
2. BILDBASERADE SEXUELLA ÖVERGREPP	19
2.1. Vad är ett bildbaserat sexuellt övergrepp?	19
2.2. Skadorna av bildbaserade sexuella övergrepp	20
2.2.1. Bildbaserade sexuella övergrepp som en del av mäns våld mot kvinnor	22
2.2.2. Intersektionalitet.....	24
2.3. Bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott	24
2.4. Kalejdoskopisk rättvisa	25
3. KRIMINALISERINGEN AV BILDBASERADE SEXUELLA ÖVERGREPP I SVERIGE	27
3.1. Inledande ord	27
3.2. Förtal.....	28
3.2.1. Generellt om förtal	28
3.2.2. Rekvisit	28
3.2.3. Grovt förtal.....	30
3.3. Olaga integritetsintrång	31
3.3.1. Från förtal till olaga integritetsintrång	31
3.3.2. Generellt om olaga integritetsintrång.....	31

3.3.3.	Rekvisit	32
3.3.4.	Grovt olaga integritetsintrång	33
3.4.	Olaga integritetsintrång och förtal är inte perdurerande brott (NJA 2020 s. 917)	34
3.5.	Motion att klassificera bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott	34
3.6.	Analys av det svenska lagstiftningskyddet mot bildbaserade sexuella övergrepp.....	35
3.6.1.	Övergripande analys	35
3.6.2.	Upprättelse efter ett bildbaserat sexuellt övergrepp.....	37
3.6.3.	Analys av förtal.....	39
3.6.4.	Analys av olaga integritetsintrång.....	41
4.	ISLANDS KRIMINALISERING AV BILDBASERADE SEXUELLA ÖVERGREPP.....	42
4.1.	Förarbetena.....	42
4.2.	Införandet av en ny lag 2021	43
4.3.	Analys av kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp	43
5.	RÄTTSFALLSANALYS	46
5.1.	Undersökningens genomförande	46
5.2.	Inte tillräcklig spridning	47
5.2.1.	Hovrätten för övre Norrlands dom i mål nr B 696-19	47
5.2.2.	Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 1147-21	48
5.2.3.	Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 6854-21	48
5.3.	Saknat uppsåt.....	49
5.3.1.	Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 2025-20	49
5.3.2.	Göta hovrätts dom i mål nr B 2967-20	49
5.4.	Bristande bevisning	50
5.4.1.	Göta hovrätts dom i mål nr B 1453-21	50
5.4.2.	Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål nr B 1669-22	50
5.4.3.	Svea hovrätts dom i mål nr B 7363-22	51
5.5.	Semantisk tolkning av lagrummen	51
5.5.1.	Svea hovrätts dom i mål nr B 10591-19	51
5.6.	Ej uppgift om sexualliv	52
5.6.1.	Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 1733-19	52

5.7. Provokation.....	53
5.7.1. Svea hovrätts dom i mål nr B 8979-22	53
5.8. Analys av rättsfallen.....	53
5.8.1. Övergripande analys	53
5.8.2. Inte tillräcklig spridning.....	55
5.8.3. Saknat uppsåt	56
5.8.4. Bristande bevisning.....	56
5.8.5. ”Delvis naken kropp”.....	57
5.8.6. Ej uppgift om sexualliv	58
5.8.7. Provokation	58
6. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	60
6.1. Övergripande slutsatser	60
6.2. Vilka konsekvenser kan det få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp ses som integritetsbrott istället för sexualbrott?	64
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	69
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	72

Summary

The digital development that is constantly taking place in society places demands on the legislator to keep up with the continuous progression. As a consequence of the frequent use of the Internet, crimes that violate sexual privacy online have increased. Researchers Clare McGlynn and Erika Rackley have examined the form of violations that specifically target women, Image-Based Sexual Abuse. The abuse includes the production and/or distribution of private, sexual images without the consent of the depicted. This essay focuses on the illegal distribution of such private, sexual images.

The purpose of this essay is to present and analyze Swedish legislation and law enforcement procedures regarding Image-Based Sexual Abuse, specifically concerning the distribution. Furthermore, this study discusses how Image-Based Sexual Abuse is perceived as a violation of privacy as opposed to a sexual crime, and which consequences the victim may face as a result of this. The analysis is predominantly based on the feminist research by Clare McGlynn.

This essay begins by defining Image-Based Sexual Abuse, and how this type of abuse represents inequality as an example of the violence that men commit against women. Victims of Image-Based Sexual Abuse often suffer from serious and harmful consequences of the abuse.

In current Swedish law, there is no specific legal provision for Image-Based Sexual Abuse. Instead different provisions in the Swedish Criminal Code (BrB) are applied to these forms of abuse. The protection that Swedish legislation provides against the illegal distribution of private, sexual images consists primarily of Defamation and Gross Defamation in Chapter 5, Section 1–2 BrB, and Illegal Invasion of Privacy in Chapter 4, Section 6 c–d BrB. Iceland is presented as an example of a Nordic country that has introduced specific legislation against this type of abuse, according to the background of the feminist research.

The application of law within this field is explained through a legal case analysis. Eleven legal cases from 2020 to 2022 concerning Image-Based Sexual Abuse are presented. The analysis reveals that the shortcomings that the feminist research suggests exist in the legislation, also exist in the legal application of these crimes.

Finally, it is stated that the legislative protection that exists today is highly deficient, partly due to the fact that the crimes are classified as privacy crimes and not sexual crimes. This can result in victims of crime not feeling understood or protected by the legal system, and that their experiences and the extent of their injuries are disregarded. Women's experiences of Image-Based Sexual Abuse should be regarded with a higher significance in legis-

lation, and work against Image-Based Sexual Abuse should be prioritised to a greater extent.

Sammanfattning

Den digitala utvecklingen som ständigt sker i samhället ställer krav på lagstiftaren att följa med i utvecklingen. Som en följd av den frekventa användningen av internet har också brott som kränker den sexuella integriteten på nätet ökat. Forskarna Clare McGlynn och Erika Rackley har funnit en form av kränkningar som särskilt riktar sig mot kvinnor, så kallade bildbaserade sexuella övergrepp. Övergreppen innefattar framställande och/eller distribution av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke. Uppsatsen fokuserar på den olovliga spridningen av de privata, sexuella bilderna.

Syftet med uppsatsen är att presentera och analysera såväl svensk lagstiftning som rättstillämpning avseende bildbaserade sexuella övergrepp. Fokus ligger på spridningen av de privata, sexuella bilderna och filmerna. Vidare diskuteras vilka konsekvenser det kan få för brottsoffret att bildbaserade sexuella övergrepp ses som ett integritetsbrott istället för ett sexualbrott. Analysen görs utifrån den feministiska forskningen, av framför allt Clare McGlynn, på området.

Uppsatsen börjar med att presentera vad bildbaserade sexuella övergrepp är. En utgångspunkt i uppsatsen är att nämnda övergrepp är ett jämställdhetsproblem och en del av det våld som män utövar mot kvinnor. Många gånger kan brottsoffer få allvarliga och skadliga konsekvenser av övergreppen.

Det finns idag, i svensk rätt, ingen specifik lagbestämmelse för bildbaserade sexuella övergrepp, istället tillämpas olika bestämmelser i brottsbalkens kapitel på dessa övergrepp. Det skydd som finns i svensk lagstiftning mot den olovliga spridningen av privata, sexuella bilder utgörs framför allt av förtal samt grovt förtal i 5 kap. 1–2 §§ BrB och olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c–d §§ BrB. Island presenteras som ett exempel på ett nordiskt land som har infört en specifik lagstiftning mot denna typ av övergrepp, mot bakgrund av den feministiska forskningen.

Det redogörs för rättstillämpningen på området genom en rättsfallsanalys. Elva olika rättsfall presenteras som rör bildbaserade sexuella övergrepp mellan år 2020–2022. Analysen visar att de brister som den feministiska forskningen menar finns i lagstiftningen också förekommer vid rättstillämpningen av dessa brott.

Slutligen konstateras att det lagstiftningsskydd som idag finns är högst bristfälligt. En av orsakerna till detta är att brotten är klassificerade som integritetsbrott och inte sexualbrott. Konsekvenserna av det kan bli att brottsoffer inte känner att rättssystemet förstår och beaktar deras upplevelser samt omfattningen av deras skador. Kvinnornas erfarenheter av övergreppen bör tillmätas större betydelse vid framtagningen av lagstiftning och arbetet mot bildbaserade sexuella övergrepp.

Förord

Fyra och ett halvt år har gått sedan jag påbörjade min tid som juriststudent i Lund. Aldrig hade jag kunnat tro att tiden skulle gå så fort som den har gjort. Åren har varit intensiva och utmanande, men samtidigt otroligt roliga och lärorika. Jag kommer att se tillbaka på min studietid med stor glädje och kärlek. I samband med att jag nu avslutar mitt examensarbete finns det några personer jag vill tacka särskilt.

Tack till min handledare, Ulrika Andersson, för givande diskussioner och synpunkter.

Tack till alla på Advokatbyrå Rebecca Lagh för en mycket lärorik uppsatspraktik.

Emma El-Hallah, tack för alla gånger du har korrekturläst mina uppsatser och kommit med feedback.

Tack till min fantastiska familj för att ni alltid tror på mig, särskilt när jag inte tror på mig själv. Mamma, pappa och Joel, ert stöd är ovärderligt.

Till Anton. Tack för att du tvingade mig att plugga med dig den dagen i december 2019, och för att du har stått ut med mig sen dess.

Med detta skriver jag mina sista ord på juristprogrammet. Tack.

Isabel Rosqvist Raicevic

Lund, januari 2023

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1. Inledning

1.1. Bakgrund

I takt med internets utveckling har det både blivit ett viktigt verktyg i dagens digitala samhälle och en plattform för individer att utöva sin yttrandefrihet på. Numera är det lätt att göra sin åsikt hörd och nå ut till en bredare publik. Som en följd av den frekventa användningen av, och kommunikationen på, internet har brott som kränker den sexuella integriteten på nätet ökat.¹ Många människor, kvinnor i synnerhet, utsätts för systematiskt våld på internet. Förutom att bidra till en positiv utveckling med att modernisera samhället innebär tekniken också att brott kan begås på nya sätt och nya brottstyper uppkommer. Privata bilder och filmer, kränkningar samt hot kan lätt spridas till ett stort antal människor. Detta ställer krav på lagstiftaren att följa med i den digitala utvecklingen och de brott som numera begås digitalt. Detta gäller inte minst inom sexualbrottens område.²

Det straffrättsliga skyddet i sexualbrott är grundat i att varje människa, i varje situation, har rätt att bestämma över sin egen kropp och sexualitet. Det straffrättsliga skyddet för den sexuella integriteten har successivt stärkts, såväl när det gäller det kriminaliserade området, som synen på allvaret i sexuella kränkningar.³

Den feministiska forskningen har funnit en form av kränkningar som särskilt riktas mot kvinnor, så kallade *bildbaserade sexuella övergrepp* (Image-Based Sexual Abuse). Bildbaserade sexuella övergrepp är framställande och/eller distributionen av privata, sexuella bilder på en person utan dennes samtycke. Begreppet innefattar både hämndporr⁴ samt bilder som blivit tagna med samtycke men sedan spritis otillåtligt. Begreppet inbegriper även framställandet av dessa bilder som till exempel kan vara att gömma en kamera i ett omklädningsrum eller att filma sexuella övergrepp. Slutligen innefattar det även när förövare hotar att sprida bilderna, vanligen en del av en destruktiv relation. Forskarna Clare McGlynn och Erika Rackley, som har introducerat detta begrepp, menar att begreppet fångar karaktären och skadorna av framställandet och spridningen av de privata, sexuella bilderna.⁵

¹ SOU 2021:43, s. 112.

² Ibid, s. 113.

³ Ibid, s. 112.

⁴ Hämndporr är när sexuella bilder och/eller filmer delas och sprids i hämndsyrte.

⁵ McGlynn & Rackley (2016), s. 1.

I svensk lagstiftning finns ingen bestämmelse som explicit reglerar bildbaserade sexuella övergrepp. De lagar som skyddar mot övergreppen finns istället utspridda i brottsbalken. I straffrätten finns idag framför allt bestämmelserna om olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c–d § BrB, förtal i 5 kap. 1 § BrB samt grovt förtal i 5 kap. 2 § BrB som är avsedda att skydda mot *spridningen* av privata, sexuella bilder. Rörande *framställandet* av privata, sexuella bilder är det främst kränkande fotografering i 4 kap. 6 a § BrB, ofredande i 4 kap. 7 § BrB samt sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § BrB som är aktuellt. Denna uppsats ämnar att fokusera på spridningen av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke. Mot bakgrund av dessa bestämmelser avser uppsatsen att analysera bestämmelserna olaga integritetsintrång samt förtal utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att kritiskt analysera skyddet mot spridningen av privata, sexuella bilder i svensk lagstiftning med fokus på förtal samt olaga integritetsintrång. Detta ska analyseras utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp. I syftet ryms dels att diskutera motiven bakom kriminaliseringarna, dels att kritiskt analysera det skydd som nämnda lagbestämmelser ger mot bildbaserade sexuella övergrepp. Vidare ska även den svenska rättstillämpningen avseende bildbaserade sexuella övergrepp analyseras mot bakgrund av samma feministiska forskning. Uppsatsen ämnar att problematisera det faktum att skyddsintresset för kriminaliseringen av bildbaserade sexuella övergrepp i dagens lagstiftning är integriteten, istället för den *sexuella* integriteten. Fokus i uppsatsen ligger på spridningen av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke.

För att uppnå uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Hur ser skyddet mot bildbaserade sexuella övergrepp (avseende spridningen av privata, sexuella bilder) ut i svensk lagstiftning?
- Hur kan svensk lagstiftning analyseras utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp?
- Hur kan svensk rättstillämpning analyseras utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp?
- Vilka konsekvenser kan det få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp ses som integritetsbrott istället för sexualbrott?

1.3. Avgränsningar

Uppsatsen syftar till att analysera hanteringen av bildbaserade sexuella övergrepp i svensk rätt. Bildbaserade sexuella övergrepp grundar sig i feministisk forskning och är alltså inte en juridisk term. Uppsatsen kommer framför allt att fokusera på *spridningen* av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke. Detta innebär att bestämmelserna om förtal (5 kap. 1 § BrB), grovt förtal (5 kap. 2 § BrB) samt olaga integritetsintrång (4 kap. 6 c–d §§ BrB) ligger till grund för analysen. I många fall som rör bildbaserade sexuella övergrepp blir även andra bestämmelserna aktuella, såsom sexuellt ofredande samt kränkande fotografering. Dessa berörs inte i denna uppsats. Vidare omfattar redogörelsen endast brott mot vuxna. Bestämmelsen om barnpornografibrott i 16 kap. 10 § BrB avhandlas därför inte i uppsatsen.

Uppsatsen kommer enbart att beröra svensk rätt, men tar avstamp i internationell feministisk forskning. Ett exempel på hur lagstiftning rörande specifikt bildbaserade sexuella övergrepp från Island lyfts, men berörs endast ytligt i exemplifierande syfte. Uppsatsen ämnar inte ha ett komparativt syfte, utan det isländska exemplet lyfts endast i syfte att visa hur sådan lagstiftning kan se ut. På grund av avgränsningen till svensk rätt behandlas inte heller EU-rätten i vidare omfattning.

Avhandlingen i uppsatsen är också begränsad till att behandla bestämmelserna i brottsbalken. Eventuell upphovsrättslig tvist avseende olovlig spridning av annans bilder eller filmer är inte en del av denna uppsats.

Framställningen kommer inte behandla de fall när aktuellt material har spridits i grundlagsskyddade medium, vilket innebär att tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrotten i Tryckfrihetsförordningen (1949:105) samt Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) inte kommer att behandlas.

1.4. Metod och material

Uppsatsens första frågeställning är av deskriptiv karaktär och avser att beskriva gällande rätt. Undersökningen av gällande rätt sker genom tillämpning av rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden innebär att beskriva, systematisera och tolka gällande rätt.⁶ Denna metod har valts för att kunna fastställa gällande rätt rörande spridningen av privata, sexuella bilder. Redogörelsen av gällande rätt sker utifrån en studie av framför allt lagstift-

⁶ Sandgren (2018), s. 48 ff.

ning, förarbeten samt praxis.⁷ Inledningsvis har en undersökning av relevant lagreglering gjorts, det vill säga bestämmelsen om förtal och grovt förtal i 5 kap. 1–2 §§ BrB samt bestämmelsen om olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c–d §§ BrB. För en djupare förståelse av gällande rätt har även uppdaterade lagkommentarer använts i syfte att klargöra rättsläget.

Den rättsdogmatiska metoden syftar till att utröna gällande rätt, varför endast den första frågeställningen besvaras utifrån denna. Uppsatsens första del är av mer deskriptiv natur eftersom den beskriver gällande rätt. För att uppnå syftet med uppsatsen räcker det inte att enbart beskriva gällande rätt, denna ska därtill analyseras samt kritiseras. Materialet som används i den delen av uppsatsen är således främst lagtext och förarbeten eftersom detta ger en förståelse för lagstiftningens syfte.⁸

För att besvara uppsatsens resterande frågeställningar har följaktligen en rättsanalytisk metod tillämpats. Den rättsanalytiska metoden, till skillnad från den rättsdogmatiska metoden, innefattar inte enbart en utredning av gällande rätt utan ger även utrymme för en analys och kritik av densamma.⁹ Den rättsanalytiska metoden begränsas inte enbart till material som skapar gällande rätt, till exempel kan underrätts- och myndighetspraxis samt material från andra vetenskapliga områden också ligga till grund för analysen.¹⁰ För denna uppsats är den feministiska forskningen av betydelse för att besvara ställda frågeställningar. Detta sätt tillåter rätten att studeras ur andra perspektiv. Den rättsanalytiska metoden, som syftar till att ge andra svar än enbart ”vad som gäller”, uppfattar argumentationen som fri och det rättsliga systemet som öppet, vilket gör att det ibland saknas ett rätt svar. Den är också mer öppen för att ge utrymme åt värderingar och kritiska analyser.¹¹

Analysen av såväl gällande rätt som rättstillämpningen görs mot bakgrund av den feministiska forskningen rörande bildbaserade sexuella övergrepp. Till största del har studier som gjorts på området letts av forskarna Clare McGlynn och Erika Rackley, som också introducerade begreppet bildbaserade sexuella övergrepp.¹² Material som varit centralt för uppsatsen är bland annat artikeln av Clare McGlynn, Erika Rackley och Ruth Houghton *Beyond 'Revenge Porn': The continuum of Image-Based Sexual Abuse* (2017), McGlynn och Rackleys artikel *Image-Based Sexual Abuse* (2016) samt McGlynn m.fl. *It's torture for the soul' The Harms of Image-Based*

⁷ Nääv och Zamboni (2018), s. 21.

⁸ Sandgren (2018), s. 50 f.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid, s. 45–47.

¹¹ Ibid, s. 47.

¹² McGlynn & Rackley (2016), s. 537.

Sexual Abuse (2020). Denna forskning tillämpas för att analysera och kritiserar det straffrättsliga skyddet samt rättstillämpning inom bildbaserade sexuella övergrepp.

En annan artikel vid namn *Kaleidoscopic Justice: Sexual Violence and Victim-Survivors' Perceptions of Justice* (2018), också av Clare McGlynn, är en del av materialet i uppsatsen. Artikeln behandlar kalejdoskopisk rättvisa, som är en teori kring sexualbrottsoffers uppfattning av rättvisa. Detta material ämnar att kopplas till uppsatsens sista frågeställning, tillsammans med övrig feministisk forskning om bildbaserade sexuella övergrepp. Relevant för att kunna besvara frågeställningen avseende vilka konsekvenser det kan få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp ses som integritetsbrott istället för sexualbrott, är att utreda hur brottsoffer upplever rättvisa. Det finns flera studier om rättvisa, just denna valdes på grund av att den är av samma författare som resterande teori baseras på. Genom detta val grundas uppsatsen genomgående på den feministiska forskningen varför det är den bäst lämpade studien om rättvisa för denna uppsats.

Ett exempel på hur lagstiftning rörande bildbaserade sexuella övergrepp kan se ut hämtas från Islands straffrätt. På grund av bristen på primärkällor på engelska rörande isländsk rätt har istället sekundärkällor behövt användas. Källorna består dels av en rapport som ligger till grund för lagen som antogs, dels en artikel som beskriver att den nya lagen antogs. Önskvärt hade varit att enbart använda primärkällor men bristen i sekundärkällorna får anses vara liten i sammanhanget och därför har källorna valts att vara en del av uppsatsen.

Fortsättningsvis presenteras ett antal rättsfall inom området, vilkas syfte är att redogöra för rättstillämpningen av brotten förtal samt olaga integritetsintrång. Utöver praxis från HD har också rättstillämpning från underrätterna studerats. Till följd av denna presentation ges en förståelse som inte enbart är teoretisk, i denna del kopplas teorierna till praktiken. Genom att begränsa antalet rättsfall har en mer ingående granskning varit möjlig. De utvalda rättsfallen har valts ut med avsikt att visa hur skyddet mot bildbaserade sexuella övergrepp ser ut, inte bara i lagstiftningen, utan även i rättstillämpningen samt vilka brister däri som kan framhållas.

Undersökningen av rättstillämpningen på området utgör inte det primära materialet i uppsatsen, utan fungerar som ett ytterligare perspektiv till teorin som presenterats. Istället för att analysera en stor mängd rättsfall har det valts ut ett mindre antal rättsfall för att kunna göra en kvalitativ analys. Fokus har legat på att studera domskälen och hur domstolarna motiverar sina domslut. Domar från tingsrätter och hovrätter ligger till grund för rättsfallsstudien. Avgöranden från HD är undantaget från studien eftersom det utgör rättsmaterial. Den rättsanalytiska metoden har använts genom att domskälen

i utvalda rättsfall har lästs igenom i syfte att utröna vilka omständigheter som har varit avgörande för en friande respektive fällande dom.

Rättsfallen har valts ut genom att söka på JUNO på orden ”olaga integritetsintrång” samt ”förtal”. Ett urval har sedan gjorts utifrån hur domstolen har dömt i målet. Följande mål har valts ut till studien: mål där tingsrätten har frikänt men hovrätten har ändrat till en fällande dom, mål där tingsrätten har fällt men hovrätten har ändrat till en friande dom samt mål där både tingsrätten och hovrätten har friat. Men andra ord har de rättsfall valts bort där både tingsrätt och hovrätt faller för förtal och/eller olaga integritetsintrång. Genom detta undersöker uppsatsen domskälen till friande domar, och analyserar sedan dessa domskäl utifrån presenterad forskning. Genom detta urval ingår det i studien både fall där hovrätten, vars prejudikatvärde är större än tingsrättens, både friar och faller.

En del av rättsmaterialet som redogörs för är rättsfallet NJA 2020 s. 917. På grund av att detta är ett rättsfall från HD ingår detta i rättsmaterialet och inte i redogörelsen för rättstillämpningen. Genom rättsfallet fastställdes det att förtal och olaga integritetsintrång inte är perdurerande brott, utan brotten är fullbordade vid spridningen. Det här står i strid med vad den feministiska forskningen visar att upplevelsen är för brottsoffer, varför det är ett relevant rättsfall att analysera.

1.5. Perspektiv

Uppsatsen kommer genomgående att ha ett brottsofferperspektiv. Det innebär att fokus ligger på de effekter som ges på brottsoffers liv på grund av den lagstiftning som finns på området. Det finns olika syften till att anlägga ett brottsofferperspektiv. Ett av syftena är att synliggöra vilka föreställningar om brottsoffer som finns i samhället och i förlängningen även i lagstiftningen och rättstillämpningen. Det skydd som finns i lagstiftningen grundar sig i föreställningar om brottsoffers behov.¹³ Genom att anlägga ett brottsofferperspektiv på en rättsdogmatisk metod kan man därigenom öka förståelsen för brottsoffer och deras behov. Brottsoffer är ingen juridisk term utan används framför allt inom kriminologin. Det närmsta juridiska begreppet man kan likna det vid är målsäganden.¹⁴ Oftast vid användningen av brottsoffer syftar en till en enskild person som drabbats av personskada, psykiskt lidande eller sakskada till följd av brott. Det är inte lika naturligt att referera till företag eller andra juridiska personer som brottsoffer, trots att de kan vara målsäganden i en rättegång. Mot bakgrund av detta kan man inte likställa

¹³ Granström & Mannelqvist (2021), s. 31.

¹⁴ Ibid, s. 37.

målsägande och brottsoffer, däremot borde det krävas att målsäganderätt föreligger för att någon ska ses som ett brottsoffer.¹⁵

Majoriteten av brottsoffren för bildbaserade sexuella övergrepp är kvinnor, samtidigt som majoriteten av förövarna av brotten är män.¹⁶ Detta innebär att det är en tydlig bekönad brottslighet och borde kunna styrka utgångspunkten att bildbaserade sexuella övergrepp utgör en form av mäns våld mot kvinnor. Mot bakgrund av detta är det högst relevant att därtill beakta kön vid tillämpningen av ett brottsofferperspektiv i denna uppsats. Genom att vara medveten om genus och de föreställningar om kön som finns i rättsordningen kan rätten analyseras utifrån utgångspunkten att normer och strukturer kring kön påverkar både lagstiftning och rättstillämpning. Således är det av vikt att vara uppmärksam på föreställningar om kön som kan påverka utformningen av gällande rätt samt rättstillämpningen.¹⁷

Främst kommer brottsofferperspektivet att tillämpas genom att utreda ifall den nuvarande lagstiftningen tillvaratar brottsoffers intressen på ett tillfredsställande sätt, utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp. Eftersom uppsatsen fokuserar på skyddet för brottsoffer som utsatts för bildbaserade sexuella övergrepp kommer brottsoffrens upplevelse av rättvisa och upprättelse att beaktas. Detta sker särskilt när uppsatsen redogör för vilka konsekvenser det kan få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp klassificeras som integritetsbrott istället för sexualbrott.

Rättens betydelse för hur könsrelationer produceras och reproduceras samt dess möjligheter och tillkortakommanden i relation till ojämställdhet står i centrum vid ett feministiskt perspektiv. Vetenskapen utvecklades ur en kritik mot att rätten inte levde upp till målet om könslik behandling, och att den inte gav lösningar på problem som var relevanta för kvinnor.¹⁸ Eftersom uppsatsen centrerar kring mäns våld mot kvinnor och grundas på feministisk forskning är det relevant att även genomgående ha ett feministiskt perspektiv för att analysera lagstiftningen och rättstillämpningen.

1.6. Forskningsläge

Det har bedrivits en del internationell forskning på området bildbaserade sexuella övergrepp, som till stor del har letts av juridikprofessorerna Clare McGlynn och Erika Rackley. Nämnade forskare var de som introducerade

¹⁵ Billström (1995), s. 29 ff.

¹⁶ McGlynn & Rackley (2016), s. 537.

¹⁷ Bexelius (2008), s. 15–17.

¹⁸ Nääv & Zamboni (2018), s. 276.

begreppet bildbaserade sexuella övergrepp.¹⁹ Bland annat har deras artiklar *Image-Based Sexual Abuse* och *More than 'Revenge-Porn': Image-Based Sexual Abuse and the Reform of Irish Law*, båda från 2017, varit ledande inom området. Deras resonemang gällande denna typ av övergrepp har fått stor uppmärksamhet inom den feministiska forskningen. Trots att deras forskning främst har rört strafflagstiftningen i England och Irland, är bildbaserade sexuella övergrepp ett globalt problem, varför det är av betydelse att studera ämnet även i relation till svensk lagstiftning. Vidare finns viss övrig forskning inom området bildbaserade sexuella övergrepp. Denna forskning har dock valts bort eftersom McGlynn och Rackley är de mest framstående forskarna på ämnet samt dem som lanserade begreppet.²⁰

Till skillnad från den internationella forskningen har det på svenskt plan berörts i tämligen liten omfattning. Vad gäller den svenska lagstiftningens relation till bildbaserade sexuella övergrepp har ämnet avhandlats i två examensarbeten på avancerad nivå.²¹ För närvarande pågår en studie som förväntas presenteras i juni 2023 av NORDREF, tillsammans med bland annat kvinnojourer, polismyndighet och domstolar, rörande bildbaserade övergrepp i Sverige, Danmark och Island.²² I övrigt har området i svensk doktrin kortfattat, bland annat, behandlats i publiceringar som rör generella nätkränkningar, och inte specifikt bildbaserade sexuella övergrepp. Ett exempel som kan lyftas är Mårten Schultz och Alexandra Sackemarks *Näthat: Rättigheter och möjligheter* från 2015. I övrigt saknas inom den svenska juridiska forskningen studier som särskilt undersöker bildbaserade sexuella övergrepp. Detta syns inte minst genom att bestämmelserna rörande denna typ av övergrepp är utspridda i brottsbalken, inte endast i olika paragrafer, utan även i helt olika kapitel.²³ Det finns därför ett behov av att studera detta område och dess förhållande till svensk rätt närmare.

¹⁹ McGlynn & Rackley (2017), s. 534 ff.

²⁰ Jfr bl.a. Danielle Keats Citrons *A new compact for sexual privacy* (2021).

²¹ Carl Wohlin (HT2017) *Hämndporr och integritet – om straffansvar ur ett brottsofferperspektiv*, Lunds universitet; Catharina Andersson (VT2021) *Bildbaserade sexuella övergrepp – En kartläggning av den svenska strafflagstiftningen avseende integritetskränkande smygfotofering och spridande av privata sexuella bilder utan den avbildades samtycke*, Lunds universitet.

²² Jelena Ciric, ”Review Legislation on Sexual Privacy”, *Iceland Review*, <www.icelandreview.com/news/review-legislation-on-digital-sexual-violence/>, besökt 2022-11-27.

²³ Jfr bl.a. olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c § BrB och förtal i 5 kap. 1 § BrB.

1.7. Disposition

Inledningsvis, i kapitel 2, presenteras det teoretiska ramverk kring vilket uppsatsen centrerar. Först redogörs för vad som är ett bildbaserat sexuellt övergrepp, för att sedan beskriva skadorna av dessa. Vidare tas det upp både ett perspektiv av att se bildbaserade sexuella övergrepp som en del av mäns våld mot kvinnor, samt ett perspektiv av intersektionalitet. Fortsättningsvis redogörs det för att se övergreppen som ett sexualbrott istället för ett integritetsbrott. Slutligen presenteras en teori om sexualbrottsoffers uppfattning av rättvisa som kallas kalejdoskopisk rättvisa.

I nästkommande kapitel, kapitel 3, beskrivs de lagrum som kan bli aktuella vid bildbaserade sexuella övergrepp avseende spridningen av privata, sexuella bilder. Det handlar om förtal och grovt förtal i 5 kap. 1–2 §§ BrB samt olaga integritetsintrång och grovt olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c–d §§ BrB. Både de aktuella lagrummen samt förarbetena till dessa presenteras.

Därefter, i kapitel 4, tas Island upp som ett exempel på ett nordiskt land som har infört en lagstiftning som kriminaliserar bildbaserade sexuella övergrepp explicit. Först presenteras rapporten som låg till grund för införandet av lagen, för att sedan redogöra för när lagen antogs i Island.

I följande kapitel, kapitel 5, presenteras rättsfall som rör spridningen av privata, sexuella bilder när bestämmelserna om förtal och olaga integritetsintrång aktualiseras. Rättsfallen är begränsade till tidsperioden 2020–2022. Rättsfallen analyseras sedan mot bakgrund av den feministiska forskningen.

Slutligen, i kapitel 6, analyseras och diskuteras de slutsatser som nåtts i uppsatsen och de inledande frågeställningarna besvaras.

2. Bildbaserade sexuella övergrepp

2.1. Vad är ett bildbaserat sexuellt övergrepp?

Denna uppsats centrerar runt begreppet bildbaserade sexuella övergrepp. Bildbaserade sexuella övergrepp är ett begrepp som kommer från den feministiska forskningen och utvecklades först av juridikforskarna Clare McGlynn och Erika Rackley. En huvudsaklig utgångspunkt i forskningen är att nämnda övergrepp är ett jämställdhetsproblem.²⁴

Fenomenet hämndporr, som innebär att sprida privata, sexuella bilder eller filmer utan samtycke från den avbildade i hämndsyrft, är troligen den mest välkända typen av bildbaserat sexuellt övergrepp.²⁵ Begreppet hämndporr är emellertid problematiskt eftersom det förutsätter att det bakomliggande motivet till handlingen är hämnd. Genom detta skuldbeläggs också brottsoffret på grund av att det antyder att brottsoffret bär ett visst ansvar för att förövaren söker hämnd.²⁶ McGlynn och Rackley lyfter också att ordet ”porr” framkallar en känsla av att materialet har framtagits och/eller spridits med samtycke från den avbildade och missar därmed det centrala i dessa övergrepp, vilket är just avsaknaden av samtycke.²⁷ Framtagandet och/eller spridningen av privata, sexuella bilder med samtycke är inget brottsligt, tvärtom kan det anses utgöra ett sätt att uttrycka sin sexualitet.²⁸

Begreppet bildbaserade sexuella övergrepp omfattar mer än bara hämndporr. Bland annat innefattar det spridningen av bilder som blivit tagna med samtycke men som har blivit hackade eller stulna samt sexualiserad bildredigering. Vidare omfattar det bilder eller filmer som blivit framtagna utan samtycke, till exempel filmning av sexuella övergrepp, smygfotoografering under kvinnors kjolar (”upskirting”) samt att gömma en kamera i ett omklädningsrum eller på en toalett (”voyeurism”). Slutligen innefattar det även när förövare hotar med att sprida privata, sexuella bilder.²⁹

²⁴ McGlynn & Rackley (2017), s. 534 ff.

²⁵ Ibid, s. 537 f.

²⁶ Maddocks (2018), s. 347.

²⁷ McGlynn m.fl. (2017), s. 38.

²⁸ McGlynn & Rackley (2017), s. 543.

²⁹ Ibid.

En av anledningarna till att begreppet hämndporr inte är korrekt är att det kan finnas fler motiv bakom övergreppen än bara att hämnas eller skada brottsoffret. Andra bakomliggande motiv kan vara sexuell tillfredsställelse, kontroll, uppmärksamhetsökande, svartsjuka, besatthet, kvinnohat, manskultur, att ”skämta”, att anse att man har en rättighet eller för att vilja bygga upp sitt sociala kapital. Detta visar att män kan begå brotten, mer motiverade av hur de framstår gentemot andra män, snarare än att skada kvinnan. Dessa motiv belyser den bekände dimensionen av brottet.³⁰

2.2. Skadorna av bildbaserade sexuella övergrepp

Övergreppen är en kränkning av en persons integritet och värdighet. Genom att gärningsmannen begår denna gärning förlorar brottsoffret rätten att kontrollera med vilka den ska dela sina privata bilder. I många fall får övergreppen allvarliga och skadliga konsekvenser för brottsoffren.³¹ Studien visar att skadorna inte skiljer sig mellan de brottsoffer som lever med sin förövare som utövar våld i nära relation och de brottsoffer vars relationer med förövaren var tillfälliga sexpartners, ex-partners, vänner eller liknande.³² Genom att fokusera på individuella psykiska hälsoeffekter riskeras uppmärksamheten att avledas från social orättvisa som en grund till skada, vilket skymmer potentialen för skadeförebyggande strategier som kan säkras genom social och samhällelig förändring.³³

En del brottsoffer upplever medicinskt trauma efter att ha varit utsatt för dessa typer av övergrepp. I många fall är konsekvenserna för brottsoffren liknande som vid andra sexuella övergrepp, vilket är relevant för lagstiftande, politiska och terapeutiska åtgärder. Några exempel på dessa konsekvenser är posttraumatiskt stressyndrom, depression och suicidalitet. När bilder och filmer sprids på den utsatte görs det ofta tillsammans med personuppgifter såsom namn, telefonnummer och dennes sociala medier. Detta leder till fortsatta, samt även andra former av, trakasserier, kränkningar och övergrepp. Många ändrar därför sitt beteende från innan övergreppet genom att till exempel undvika sociala medier och byta skola eller jobb.³⁴

³⁰ McGlynn m.fl. (2017), s. 37.

³¹ McGlynn & Rackley (2016), s. 2.

³² McGlynn m.fl. (2021), s. 549.

³³ Ibid, s. 546.

³⁴ McGlynn & Rackley (2017), s. 545.

Många av brottsoffren upplever övergreppen som ständigt pågående och oändliga, vilket visar på den stora omfattningen av kränkningarna som kvinnor upplever.³⁵ Det är vanligt att de upplever en känsla av ständig rädsla, oro och osäkerhet. Brottsoffer beskriver en känsla av att en konstant behöver vara vaksam och ständigt undersöka internet, särskilt porrsidor eller sociala medier, i det fall deras bilder har blivit (om)publicerade. Denna känsla upplevs särskilt av de som är underordnade i ojämlika maktrelationer. Ofta nekas dessa offer de verktyg som behövs för att skydda sig från skada. Det ingår en känsla av att känna sig fångad eftersom deras bild finns ute på internet utan att de kan vidta någon åtgärd. Denna osäkra kontext ger uttryck för det systematiska förtryck som producerar, formar och förlänger de upplevda skadorna.³⁶

Det är vanligt att brottsoffren upplever isolation, ofta en konsekvens av ett brustet förtroende. Detta visar att bildbaserade sexuella övergrepp kan påverka individers relationer, ur både ett rationellt och systematiskt perspektiv. Många kvinnor lyfter fram de kontextuella dimensionerna av skadorna och betonar den könsrelaterade effekten av denna isolering och brist på tillit.³⁷

Många brottsoffer upplever att övergreppen förstör deras liv samt förändrar självkänslan, identiteten och relationerna. Övergreppen förändrade deras kroppsliga integritet samt deras kroppsliga, sociala och sexuella subjektivitet. Genom att förstå konsekvenserna av bildbaserade sexuella övergrepp kan man se att skadorna är kontextuella. Det betyder att innebörden och konsekvenserna är beroende av en rad faktorer såsom offrets sociala status, intersektionella identiteter och upplevelser i relation till strukturella ojämlikheter som till exempel kvinnohat och rasism. Många brottsoffer vittnar om sociala och sexuella förväntningar från både samhället i stort men även sin nära omgivning, till exempel upplevde några brottsoffer att den värsta konsekvensen var att deras familjer skulle få reda på övergreppen. Övergreppens intersektionella karaktär kan generera ytterligare skador av övergreppen, till exempel när det rör sig om en hederskontext.³⁸

³⁵ McGlynn m.fl. (2021), s. 552.

³⁶ Ibid, s. 553.

³⁷ Ibid, s. 545.

³⁸ Ibid, s. 550.

2.2.1. Bildbaserade sexuella övergrepp som en del av mäns våld mot kvinnor

Bildbaserade sexuella övergrepp är ett bekönat brott som ger uttryck för patriarkala strukturer. En majoritet av förövarna av denna typ av övergrepp är män, samtidigt som en majoritet av brottsoffren är flickor och kvinnor.³⁹ Mot bakgrund av detta bör den skada som bildbaserade sexuella övergrepp medför ses som en del av ett större problem istället för enbart enskilda handlingar.⁴⁰ Ur ett feministiskt perspektiv menar man att det således krävs att erfarenheter av bildbaserade sexuella övergrepp införlivas i en större debatt rörande strukturer av ojämställdhet mellan könen. Vidare bör då åtgärder som införs vara en del av en bredare strategi för ökad förståelse för sambanden mellan könsbaserat våld.⁴¹

Över hälften av kvinnorna i McGlynn's studie uppgav att de ansåg kontroll vara den primära motivationen bakom handlingen. Detta överensstämmer med studier som gjorts på andra former av våld i nära relationer samt sexuellt våld, där makt och kontroll förefaller vara de främsta motiven för förövare. Många av de kvinnor som identifierade kontroll som den primära faktorn hade blivit utsatta för bildbaserade sexuella övergrepp i kontexten våld i nära relationer.⁴² Många av de kvinnor som deltog i studien uppgav att de blivit utsatta, inte bara för spridningen av bilderna eller filmerna, utan även för hot om att sprida deras privata, sexuella bilder eller filmer utan deras samtycke. Kvinnorna beskriver det som både livshotande och paralyserande att bli utsatta för sådana hot.⁴³

I många fall skuldbeläggs kvinnor för att ha tagit nakenbilder eller andra sexuella bilder av sig själva, alternativt för att ha tillåtit någon annan ta sådana bilder. Denna skuldbeläggning innehåller en sexuell dubbelmoral som innebär att män och kvinnor döms olika för samma sexuella beteende. Dessa normer kan leda till att kvinnor föraktas för samma sexuella beteenden som män hyllas för, vilket slutligen hämmar kvinnors sexuella uttryck. Den sexuella dubbelmoralen möjliggör för förövare att skämma ut och förnedra brottsoffret inför familjer, vänner och omgivning i övrigt som i

³⁹ Rackley m.fl. (2021), s. 297.

⁴⁰ McGlynn & Rackley (2017), s. 537.

⁴¹ Rackley m.fl. (2021), s. 299.

⁴² McGlynn m.fl. (2021), s. 553.

⁴³ Rackley m.fl. (2021), s. 309.

många fall skuldbelägger brottsoffren.⁴⁴ Skuldbeläggandet på brottsoffret kan ha allvarliga, till och med livshotande, konsekvenser för brottsoffret.⁴⁵

Även om det finns manliga brottsoffer bland de som utsätts för bildbaserade sexuella övergrepp är påverkan och upplevelsen olika beroende på vilket kön som utsätts. För att kunna förstå skadorna av bildbaserade övergrepp krävs det enligt McGlynn och Rackley att inse att vi lever i ett ojämlikt samhälle, bestående av kvinnohat, manliga rättigheter och sexuell dubbelmoral. Privilegium och makt, samt avsaknaden därav, formar upplevelsen och skadorna av övergreppen. Det är därför avgörande när man söker rättvisa och upprättelse för brottsoffren att lagen och rättstillämpningen uppmärksammar och avhjälper dessa ojämlikheter.⁴⁶ Det krävs en förståelse för såväl den kollektiva som den individuella skada som brottet medför, för att lagstiftningen ska kunna fånga upp gärningar som sker mot bakgrund av olika syften och som tar sin form i olika tillvägagångssätt.⁴⁷ Genom att lagstiftningen fokuserar på att kriminalisera särskilda handlingar, skador eller motiv resulterar det i andra former av övergrepp som faller utanför straffområdet och skyddet får därför inte önskad effekt. Ett bättre sätt för ändamålsenlig lagstiftning förutsätter att lagstiftningen utgår ifrån brottsoffrens erfarenheter, vilket i detta fall innebär utifrån kvinnors erfarenheter.⁴⁸

Feministisk forskning har förklarat lidandet som en förkroppsligad, medveten och subjektiv händelse, upplevd och placerad i en viss tid och plats. Det innebär att kontexten är av stor betydelse för hur brottsoffret upplever skadan. Detta synsätt synliggör att de bildbaserade sexuella övergreppen, och dess skador, är individuella utifrån värderingar, attityder och relationer som bland annat är könsrelaterade.⁴⁹ Att se bildbaserade sexuella övergrepp som en del av mäns våld mot kvinnor leder vidare till slutsatsen att bildbaserade sexuella övergrepp, som framgår av begreppet själv, utgör sexuellt våld.⁵⁰

⁴⁴ Rackley m.fl. (2021), s. 299.

⁴⁵ Ibid, s. 307.

⁴⁶ Ibid, s. 299.

⁴⁷ McGlynn & Rackley (2017) s. 544.

⁴⁸ McGlynn m.fl. (2017), s. 28

⁴⁹ McGlynn m.fl. (2021), s. 549.

⁵⁰ McGlynn m.fl. (2017) s. 26.

2.2.2. Intersektionalitet

För att få en förståelse för omfånget av skadorna efter de bildbaserade sexuella övergreppen är det av vikt att se till omständigheterna. Varje redogörelse av övergreppen måste ses som sexuellt våld utifrån ojämlikheten som finns mellan könen, och de maktförhållanden som finns i dagens samhälle.⁵¹ Övergreppen kan vara intersektionella, könsrelaterade och ratificerade. Kvinnor, hbtqi+⁵² och människor från etniska minoriteter upplever många gånger större negativa effekter av övergreppen. Den intersektionella karaktären av skadorna kan generera ytterligare konsekvenser, risker och barriärer. Detta nämns bland annat i fall av hederskontext, där övergreppen också äventyrar brottsoffrets säkerhet genom att sätta henne i ökad risk för hedersvåld.⁵³

Många kvinnor belyser att det är viktigt att förstå det intersektionella perspektivet för att kunna förstå skadan, förtrycket och konsekvenserna. Brottsoffer har bland annat uttryckt att brottet har känts särskilt kränkande på grund av att de känt sig för gamla för att ha sina nakenbilder läckta, eller för att de har varit sexuellt aktiva innan de fyllt 15 år.⁵⁴

2.3. Bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott

Genom att normalisera sexuella handlingar som sker utan samtycke upprätthålls en kultur där sexuellt våld är mindre sannolikt att upptäckas, utredas och åtalas. Till följd av att uppmärksamma bildbaserade sexuella övergrepp som just sexuella övergrepp, bidrar det till att forma det kulturella sammanhanget.⁵⁵

McGlynn och Rackley menar att ett stort problem med dagens lagstiftning på området är att den saknar förståelse för övergreppen. Misslyckandet består både i att förstå brottet som ett sexualbrott såväl som att det föreligger en felaktig presumtion att motivationen för övergreppet är illvilligt uppsåt eller hämnd. Ett brottsoffer i studien berättade att det upplevdes som ett övergrepp mot henne och hennes kropp, precis som ett sexuellt övergrepp.

⁵¹ Rackley m.fl. (2021), s. 299.

⁵² Homosexuella, bisexuella, transsexuella, queer, intersexuella m.fl.

⁵³ McGlynn m.fl. (2021), s. 551.

⁵⁴ Rackley m.fl. (2021), s. 300.

⁵⁵ McGlynn m.fl. (2017), s. 39 f.

Ett annat offer redogjorde för att det kändes som ett digitalt sexuellt övergrepp.⁵⁶

En konsekvens av att brottet inte är klassificerat som ett sexualbrott är att polisen inte har samma prioritet på ärendena samt att de inte har samma möjligheter att vidta utredningsåtgärder som det hade funnits om det vore ett sexualbrott.⁵⁷ Dagens lagstiftning misslyckas därmed att skydda människors, och framför allt kvinnors, sexuella integritet och autonomi. Vidare misslyckas den med att ge brottsoffer rättvisa och upprättelse. Genom detta misslyckande orsakas brottsoffren ännu mer skada och skuldbeläggande. För att kunna ge brottsoffren upprättelse är det viktigt att förstå det upplevda brottet. Det upplevs inte som separata brott, till exempel *kränkande fotografiering* och *olaga integritetsintrång*, utan det upplevs som ett bildbaserat sexuellt övergrepp. Det behöver därför förstås som ett brott, och som *ett sexuellt övergrepp*.⁵⁸

2.4. Kalejdoskopisk rättvisa

McGlynn och Westmarland har framställt en teori kring sexualbrottsoffers uppfattning av rättvisa som de kallar kalejdoskopisk rättvisa ("kaleidoscopic justice"). Teorin togs fram genom en studie som bestod av intervjuer med 20 kvinnor med erfarenhet av sexuellt våld, där de fick ge sin syn på vad rättvisa var för dem. Kvinnorna uppgav att rättvisa för dem inte var synonymt med det traditionella straffrättsliga systemet. Istället visade det sig att kvinnornas uppfattning av rättvisa omfattade en mängd olika tankar, uppfattningar och idéer som kombinerat kan resultera i en känsla av rättvisa. Detta kan liknas vid ett evigt varierande mönster, likt det som finns i ett kalejdoskop, därav namnet kalejdoskopisk rättvisa. Det är en uppfattning av rättvisa som konstant förändras genom uppkomsten av nya erfarenheter, kunskaper och omständigheter.⁵⁹

I en straffrättslig process framställs rättvisa som något linjärt, där sökandet efter rättvisa börjar när brottet är begånget och avslutas med en eventuellt fällande dom. Kalejdoskopisk rättvisa ställs mot detta, och är till skillnad från den straffrättsliga processen, något som varken har en självklart början eller slut, utan ständigt utvecklas.⁶⁰

⁵⁶ Rackley m.fl. (2021), s. 300.

⁵⁷ Ibid, s. 317.

⁵⁸ Ibid, s. 311.

⁵⁹ McGlynn, Downes & Westmarland (2018) s. 181.

⁶⁰ McGlynn & Westmarland (2018) s. 180.

De återkommande faktorerna som påverkade uppfattningen av rättvisa hos kvinnorna var framför allt prevention, värdighet, erkännande av den egna upplevelsen, konsekvenser och att åter känna sig som en del av samhället.⁶¹ Ett sätt att få denna typ av erkännande är möjligheten att få sin röst hörd och ha möjligheten att få sin berättelse erkänd. Genom detta kan det skapas social och kulturell förändring gällande förekomsten av sexuellt våld och förebyggande arbete gentemot detta. En slutsats som fastställs är att prevention är betydelsefullt för att känslan av rättvisa ska uppstå, många kvinnor känner rättvisa först när samhället är mer jämställt.⁶²

Genom att studera de olika faktorerna som är av betydelse för att brottsoffer av sexuellt våld ska uppnå en känsla av rättvisa, menar författarna att man söker efter något som är större än individuell rättvisa. Det som efterfrågas är en kollektiv rättvisa, som innebär en värld fri från mäns våld mot kvinnor. För att realisera detta krävs strukturell samhällsförändring. Den kalejdoskopiska rättvisan täcker å ena sidan ett större område än den individuella rättvisan, å andra sidan är den till sin natur föränderlig vilket också gör den oförutsägbar. Upplevelsen av rättvisa är olika för brottsoffer som utsatts för sexuella övergrepp.⁶³

⁶¹ McGlynn & Westmarland (2018) s. 184 f.

⁶² Ibid, s. 193.

⁶³ Ibid, s. 195.

3. Kriminaliseringen av bildbaserade sexuella övergrepp i Sverige

3.1. Inledande ord

I svensk lagstiftning är inte bildbaserade sexuella övergrepp kriminaliserat som *ett* brott. Istället finns bestämmelser utspridda i brottsbalken som gör vissa handlingar straffbara, handlingar som faller inom begreppet bildbaserade sexuella övergrepp. Bland annat är det bestämmelsen om kränkande fotografering i 4 kap. 6 a § BrB samt olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c § BrB. Kränkande fotografering tar sikte på när en person i smyg fotograferar en annan och olaga integritetsintrång fokuserar på när en person sprider integritetskänsliga bilder på annan.

Både förtal och olaga integritetsintrång tar sikte på när en *sprider* privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke. Att sprida information hamnar vanligtvis inom området av yttrandefrihet och är därför tillåtet.⁶⁴ Det finns emellertid inskränkningar i yttrandefriheten.

Före 2018 var det enbart bestämmelserna om förtal samt grovt förtal som kunde tillämpas på spridningen av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke. Sedan 2018 finns även bestämmelsen avseende olaga integritetsintrång som reglerar bilder som sprids som gör ett intrång på den avbildades privatliv.⁶⁵

Förutom ovan presenterade lagrum finns det även ytterligare bestämmelser som kan aktualiseras vid bildbaserade sexuella övergrepp. För att nämna några kan både ofredande och sexuellt ofredande i 4 kap. 7 § BrB respektive 6 kap. 10 § BrB aktualiseras vid fråga om bildbaserade sexuella övergrepp. Även olaga hot i 4 kap. 5 § BrB kan bli aktuellt vid hot om spridning av privata, sexuella bilder.

⁶⁴ Prop. 2016/17:222, s. 23.

⁶⁵ Ibid, s. 1.

3.2. Förtal

3.2.1. Generellt om förtal

Förtalsbrottet är indelat i normalgraden samt grovt förtal och återfinns i 5 kap. 1 och 2 §§ BrB. I enlighet med 5 kap. 1 § BrB ska den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnat att utsätta denne för andras missaktning, dömas för förtal. Undantaget från straffbestämmelsen är ifall personen var skyldig att uttala sig, om det var försvarligt med hänsyn till omständigheterna att lämna uppgift i saken, om uppgiften visar sig vara sann eller om det fanns skälig grund för den.⁶⁶ Detta innebär att det görs en avvägning mellan å ena sidan försvarliga intressen att sprida uppgifter och å andra sidan den enskildes ära. Domstolen tar först ställning till ifall den åtalade gjort sig skyldig till förtal, för att sedan pröva om den åtalade haft skyldighet att uttala sig eller om det var försvarligt att lämna uppgiften. Först efter att domstolen konstaterar att sådan skyldighet funnits, alternativt att det var försvarligt, görs en prövning av om uppgiften var sann eller om det fanns skälig grund för den.⁶⁷

Förtal återfinns i brottsbalkens femte kapitel där ärekränkingsbrotten finns. Det framgår av förarbetena från 1961 att det var viktigt att kriminalisera ärekränkningar och att skyddet utformas så effektivt som möjligt, i syfte att skydda enskilda mot det ”svåra lidande och förödande sociala skadeverkningar”.⁶⁸ Skyddsobjektet för förtalsbestämmelsen är den personliga äran och hedern, men också den personliga integriteten. Lagrummet rörande förtal tar sikte på hur uppgiften som sprids påverkar omgivningens syn på den utpekade. Det spelar ingen roll om uppgiften har varit skadlig för den utpekade utan avgörande är istället att omgivningen riskerar att se nedsettande på den utpekade på grund av uppgiften.⁶⁹

3.2.2. Rekvisit

3.2.2.1 Lämna uppgift

För straffansvar förutsätts det att en uppgift *lämnas*. Lämmandet av uppgiften kan komma att ske såväl genom att framställa som att sprida vidare uppgiften. Det betyder att den som lämnar uppgiften inte själv behöver vara

⁶⁶ Se 5 kap. 1 § andra stycket BrB.

⁶⁷ Wegerstad (2019), s. 36.

⁶⁸ Prop. 1962:10, s. 142.

⁶⁹ Sackermark, Alexandra & Schultz, Mårten, *Näthat: rättigheter och möjligheter*, s. 50.

upphovsman till den. Vidare krävs det att uppgiften lämnas till någon annan än den beskyllde eftersom denne inte kan anses vara ägnad att utsättas för andras missaktning. Detta innebär att för brottets fullbordande behöver uppgiften ha kommit till *tredje mans kännedom*.⁷⁰

Det måste vara en *uppgift* som lämnas för att förtal ska bli aktuellt. Uppgiften måste vara så pass bestämd att sanningshalten i den kan kontrolleras.⁷¹ Av detta följer att enbart värdeomdömen inte är att anse som uppgift inom brottets tillämpningsområde.⁷²

Uppgiften kan lämnas på olika sätt. I många fall lämnas uppgifter i tal eller skrift, men det kan även ske genom fotografier eller film. Därefter krävs det att uppgiften som lämnas är av nedsättande beskaffenhet. Framför allt är det innehållet i uppgiften som är av vikt, uppgiften måste vara *ägnad att utsätta vederbörande för andras missaktning*.⁷³

3.2.2.2 Ägnad att utsätta någon för annans missaktning

För att någon ska dömas för förtal krävs det att utpekandet är ägnat att utsätta den utpekade för andras missaktning. Det är framför allt detta rekvisit som sätter ramarna för när bestämmelsen kan tillämpas rörande spridningen av privata, sexuella bilder. Rekvisitet innebär att en prövning behöver göras om uppgifterna som lämnats var menade att vara nedsättande mot den som utsätts. Sanningshalten i uppgiften har ingen betydelse i denna del, istället syftar prövningen till att avgöra hur de lämnade uppgifterna uppfattas och om de kränker den utsatta på ett otillåtet sätt.⁷⁴

För att bestämmelsen ska aktualiseras krävs det inte att uppgiften orsakat skada, det är tillräckligt att den var *ägnad* att, det vill säga att det fanns en risk att utsätta denne för andras missaktning. Bedömningen ska inte göras utifrån rådande normer utan ska istället utgå ifrån vilken kontext den utpekade befinner sig i.⁷⁵ Enligt Jareborg innebär "klandervärt" bland annat

⁷⁰ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 271, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

⁷¹ Jfr 5 kap. 1 § andra stycket BrB.

⁷² Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 273, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Jareborg (2015), s. 93 ff.

allt som karakteriseras som ”lastbart”⁷⁶. I detta ingår bland annat sexuell lösaktighet.⁷⁷ HD fastställde i rättsfallet NJA 2003 s. 567 att det var en ned-sättande uppgift när en tidning oriktigt gav uppfattningen om att en person skulle medverka i en porrfilm, och det utgjorde därmed förtal.⁷⁸ Gällande att förtalsuppgiften ska vara riktad mot *någon*, ska denna någon vara en le-vande människa, med andra ord någon som går att identifiera.⁷⁹

3.2.3. Grovt förtal

Vid bedömningen av om brottet är grovt ska, i enlighet med 5 kap. 2 § BrB, särskilt beaktas om gärningen med hänsyn till uppgiftens innehåll, sättet för eller omfattning av spridningen eller om den annars var ägnad att medföra allvarlig skada. Samtliga omständigheter ska tas i beaktande och en helhets-bedömning ska göras. Vidare är det relevant på sättet som uppgiften spridits på. Här ska särskilt beaktas, till exempel, om spridningen har skett till ett stort antal människor eller om spridningen var riktad till närstående eller bekanta.⁸⁰ I NJA 1992 s. 594 bedömdes gärningen som grov med hänsyn till att en videofilm visades med en kvinna som hade samlag med en man. Det var dock inte det faktum att det var ett filmat samlag som gjorde att gärningen bedömdes som grov, utan det faktum att det på filmen framstod som att brottsoffret visste om att samlaget filmades.

Vidare bör det beaktas både hur många som fått möjligheten att ta del av uppgiften samt om spridningen skett på ett sätt som avsett att nå ett stort antal människor. Ett exempel på sådant sätt kan vara att en uppgift publiceras på en hemsida på internet med stort antal besökare. Fortsättningsvis ska det beaktas om närstående eller bekanta till den utpekade fått del av uppgifterna på grund av att det kan leda till särskilt stor skada. Vidare är det av relevans ifall spridningen har skett på ett sätt som gjort det lätt att identifiera och återfinna den utpekade genom att söka efter information på internet.⁸¹

⁷⁶ Jareborg (2015), s. 94.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Se NJA 2003 s. 567.

⁷⁹ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 270, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

⁸⁰ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 279, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

⁸¹ Ibid.

3.3. Olaga integritetsintrång

3.3.1. Från förtal till olaga integritetsintrång

På grund av att den tekniska utvecklingen innebär att hot och nya former av kränkningar av integriteten uppkommer på internet lades det fram ett förslag om att införa brottet olaga integritetsintrång. Kriminaliseringen syftade till att stärka och modernisera skyddet av den personliga integriteten.⁸² I SOU:n tas specifikt begreppet hämndporr upp. Där framförs att hämndporr ofta utförs av en person som den utsatta tidigare har haft en kärleksrelation med och att motivet oftast är att skada, förödmjuka eller på annat sätt hämnas på den utsatta personen efter att kärleksrelationen upphört. Det nämns i förhållande till hämndporr att det rör sig om *integritetskänsliga uppgifter*. Vidare belyses det att endast spridningen av nakenbilder inte faller inom något lämpligt lagrum utan brottet olaga integritetsintrång. Det krävs också en nedsättande kommentar om personen i fråga för att det, i så fall, ska bedömas som förtal. Brå gjorde bedömningen att det, utan olaga integritetsintrång, fanns allvarliga brister i lagstiftningen gällande skydd mot spridning av integritetskänsliga bilder och filmer på internet. Mot bakgrund av detta uppmärksammades ett behov att kriminalisera olaga integritetsintrång, som infördes i brottsbalken 2018.⁸³

3.3.2. Generellt om olaga integritetsintrång

I enlighet med 4 kap. 6 c § första och femte punkten BrB ska den som gör intrång i någon annans privatliv genom att sprida bild på eller annan uppgift om någons sexualliv eller bild på någons helt eller delvis nakna kropp dömas, om spridningen är ägnad att medföra allvarlig skada för den som bilden eller uppgiften rör, för olaga integritetsintrång. Undantag för straffansvar är ifall gärningen med hänsyn till syftet och övriga omständigheter var försvarlig. Brottet är gradindelad i normalgraden och grovt brott.⁸⁴

Skyddsobjektet i bestämmelsen är privatlivet och den personliga integriteten. Vid framtagandet av straffbestämmelsen diskuterades ifall bilder med sexuellt innehåll istället borde placeras i brottsbalkens sjätte kapitel och på så vis ges en särställning i förhållande till andra integritetskränkande up-

⁸² Prop. 2016/17:222, s. 1.

⁸³ SOU 2016:7, s. 138 ff.

⁸⁴ Prop. 2016/17:222, s. 3.

ppgifter. Det anfördes att spridning av bilder med sexuellt innehåll främst är en kränkning av den *sexuella* integriteten och därför borde tillhöra 6 kap. BrB. Som motstånd till detta anfördes att en placering i 6 kap. BrB skulle leda till en komplicerad lagstiftning och gränsdragningsproblem. Det ansågs därför bättre att hålla skyddet mot spridning av integritetskänsliga bilder och uppgifter samlat i 4 kap. BrB.⁸⁵

Med *spridning* avses att uppgifterna görs tillgängliga för fler än ett fåtal personer. Det finns emellertid inget krav på att dessa ska tagit del av uppgifterna, till skillnad från förtalsbrottet. Däremot finns det ett krav på större spridning än för förtal för att olaga integritetsintrång ska aktualiseras. Vid bedömning av spridning ska kriminaliseringen av hets mot folkgrupp vara vägledande. Det innebär att bilden eller filmen, för att anse att en spridning av tillräcklig storlek skett, ska ha tillgängliggjorts för mellan fyra och tio personer⁸⁶. Med *intrång i någons privatliv* avses att det ska ske mot personens vilja, i strid med förtroende eller utan personens giltiga samtycke.⁸⁷ Underlåtenhet att ta bort bilder eller uppgifter omfattas inte av begreppet spridning i lagens mening. Straffansvaret omfattar av den anledning inte sådan underlåtenhet.⁸⁸ Med *bild* omfattas såväl stillbild som rörlig bild.⁸⁹

Av kravet på att skadan ska vara allvarlig följer att ansvaret är begränsat till situationer där spridningen kan leda till psykiskt lidande eller andra allvarliga negativa konsekvenser för den utsatta. Med *ägnad att medföra allvarlig skada* avses typiskt sett sådan skada.⁹⁰

3.3.3. Rekvisit

3.3.3.1 Sprida bild på eller annan uppgift om någons sexualliv

Bild eller annan uppgift om någons sexualliv är sådana uppgifter som en vanligtvis har en stark vilja att hålla för sig själv. Exempel på bilder på någons sexualliv är bland annat bilder på sexuella handlingar, bilder på blottade könsdelar eller andra bilder av sexuell natur. Vidare kan det innefatta

⁸⁵ SOU 2016:7, s. 297 ff.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 4 kap. 6 c §, not 215, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-17.

⁸⁸ Se NJA 2020 s. 917.

⁸⁹ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 4 kap. 6 c §, not 216, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-17.

⁹⁰ Prop. 2016/17:222, s. 96.

känsliga uppgifter hänförliga till någons sexualitet eller sexualliv, såsom sexuella kontakter eller preferenser.⁹¹

3.3.3.2 Sprida bild på någons helt eller delvis nakna kropp

Att exponera sin helt eller delvis nakna kropp ska vara upp till var och en att avgöra när, hur och inför vilka det ska ske. Att olovligen sprida bilder på någons nakna kropp kan vara högst integritetskränkande.⁹²

Det finns ingen närmare precisering av vad ”delvis nakna kropp” innebär. Ett krav är att det framstår som naturligt att anse bilden som exponerande av en delvis naken kropp. Ett exempel som faller inom det straffbara området är en bild där den avbildade bär kläder på överkroppen men är helt naken på underkroppen. Vidare framhålls det i förarbetena till bestämmelsen att inte alla bilder som visar en delvis naken kropp omfattas av straffområdet. Spridningen måste också vara ägnad att medföra allvarlig skada.⁹³

3.3.4. Grovt olaga integritetsintrång

Vid bedömningen av grovt olaga integritetsintrång ska samtliga omständigheter vid brottet beaktas. Exempel på omständigheter som kan innebära att brottet bedöms som grovt är spridning av bilder med sexuellt innehåll, utlämnande bilder eller andra uppgifter om ett brottsoffer och omfattande samt mycket känsliga uppgifter om någons hälsotillstånd. Vidare är det relevant om bilden eller uppgiften tillgängliggjorts för ett stort antal människor, om spridningen skett på ett sätt som syftat till att ett stort antal personer skulle ta del av bilden eller uppgiften, om den spridits till närstående eller bekanta till den avbildade samt om spridningen skett på ett sätt som gör att bilden eller uppgiften lätt kan hittas genom att söka på internet. Det är också relevant för bedömningen av grovt brott om den avbildade är lätt att identifiera utifrån bilden.⁹⁴ Som utgångspunkt bör en olovlig spridning av filmade samlag bedömas som grovt brott efter konstaterande i förarbetena att en sådan spridning kan leda till särskilt allvarliga intrång i målsägandens privatliv.⁹⁵

⁹¹ Ibid, s. 34.

⁹² Prop. 2016/17:222, s. 96.

⁹³ Ibid, s. 35.

⁹⁴ SOU 2016:7, s. 305 f.

⁹⁵ Prop. 2016/17:222, s. 97.

3.4. Olaga integritetsintrång och förtal är inte perdurerande brott (NJA 2020 s. 917)

I NJA 2020 s. 917 publicerade tilltalad bilder rörande målsägandens sexualliv samt utvisade hennes delvis nakna kropp på en hemsida på internet. Tilltalad tog senare bort bilderna från hemsidan. Totalt låg bilderna uppe på hemsidan i 16 dagar. I tingsrätten dömdes tilltalad för olaga integritetsintrång. Domstolen ansåg att brottet var av perdurerande natur. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning. Fallet togs upp i HD, som fastställde att straffansvaret vid olaga integritetsintrång är begränsat till *spridningen* av bilder och andra uppgifter som den enskilde typiskt sett har ett starkt intresse av att hålla för sig själv eller bestämma vem som ska få ta del av. HD framförde vidare att det inte är spridningen av alla bilder som exponerar en helt eller delvis naken kropp som omfattas av straffansvar, det krävs också att spridningen är ägnad att medföra allvarlig skada för den avbildade.⁹⁶

Brottsbeskrivningen av förtal och olaga integritetsintrång uttrycker att gärningarna pågår endast till dess att en uppgift väl är lämnad eller tillgängliggjord. Gärningsmannen har inte alltid möjlighet att kontrollera det fortsatta händelseförloppet. Varken olaga integritetsintrång eller förtal är därför att anse som perdurerande brott enligt HD. Brottet olaga integritetsintrång fullbordas i och med spridningen, förutsatt att alla rekvisit är uppfyllda. Mot denna bakgrund måste efterföljande underlåtenhet att ta bort bilder eller uppgifter inte anses som sådan spridning som krävs för straffansvar.⁹⁷

3.5. Motion att klassificera bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott

En motion framfördes år 2019 i riksdagen beträffande att hämndporr, spridningen av sexuella filmer eller bilder i syfte att hämnas på en person, ska klassas som sexualbrott. Ebba Hermansson, Sverigedemokraterna, fram-

⁹⁶ Se NJA 2020 s. 917.

⁹⁷ Ibid.

förde att hämndporr omfattas av brottet olaga integritetsintrång. Hämndporr är visserligen ett brott mot en persons integritet, men det är likväl, eller kanske till och med framför allt, ett brott mot en persons sexualitet. Hermansson lyfte fram de starka kopplingar som brottet har till sex och sexualitet, och att syftet med brottet är både att kränka en persons integritet såväl som sexualitet. Hermansson menar att genom att klassa hämndporr som sexualbrott skulle brottet ha både ett starkare signalvärde samt högre prioritet hos polisen eftersom sexualbrott anses vara allvarligare än förtalsbrott.⁹⁸

Det framgår i förarbeten till dagens sexualbrottslagstiftning att utgångspunkten är att varje människa, oavsett situation, ska ha full bestämmanderätt över sin egna kropp och sexualitet. Lagstiftningen har till syfte att värna om den sexuella integriteten jämväl som att motverka förekomsten av sexuella kränkningar i samhället. Lagstiftningen avser att vara normbildande.⁹⁹ Definierande för ett sexualbrott torde således vara gärningar som innebär en kränkning av, eller angrepp på, de i förarbetena uttalade skyddsintressena, det vill säga den sexuella integriteten samt det kroppsliga självbestämmandet.¹⁰⁰

3.6. Analys av det svenska lagstiftningskyddet mot bildbaserade sexuella övergrepp

3.6.1. Övergripande analys

Primärt fastställer McGlynn och Rackley att bildbaserade sexuella övergrepp är ett jämställdhetsproblem.¹⁰¹ Trots att Sverige har viss kriminalisering på området, såsom presenterade förtalsbestämmelsen och olaga integritetsintrång, nämns det ingenstans att dessa brott skulle vara en del av ett större, bekönat, problem. Ett sådant grundläggande konstaterande borde finnas med i lagstiftningen, eller åtminstone i förarbetena till denna.

Som framgår ovan är varken förtal eller olaga integritetsintrång kriminaliseringar som återfinns i 6 kap. BrB och därmed inte heller klassificeras som sexualbrott. Detta trots att forskningen visar att konsekvenserna av bild-

⁹⁸ Motion 2019/20:100.

⁹⁹ SOU 2010:71 s. 51 f.

¹⁰⁰ Jareborg (2015), s. 113 f.

¹⁰¹ McGlynn & Rackley (2017), s. 534 ff.

baserade sexuella övergrepp är liknande som vid andra typer av sexuella övergrepp. Detta borde tala för att dessa brott ska klassificeras som sexuella övergrepp, och därmed vara en del av brotten i 6 kap. BrB. Bildbaserade sexuella övergrepp resulterar i skador som är individuella utifrån värderingar, attityder och relationer som bland annat är könsrelaterade.¹⁰² Att se bildbaserade sexuella övergrepp som en del av mäns våld mot kvinnor landar också i slutsatsen att bildbaserade sexuella övergrepp utgör sexuellt våld.

Rättsfallet NJA 2020 s. 917 konstaterar att varken förtal eller olaga integritetsintrång är perdurerande brott, vilket innebär att brotten har fullbordats när spridningen skett. Brottsoffren vittnar däremot om att upplevelserna av övergreppen är i motsats till detta konstaterande. Istället säger brottsoffer av bildbaserade sexuella övergrepp hur de har en känsla av att övergreppen är ”ständigt pågående” och ”oändliga”¹⁰³. Det får anses vara en stor brist att lagstiftningen skiljer sig så mycket från brottsoffers upplevelse eftersom det förringar allvaret av brotten.

Fortsättningsvis är det tydligt att det är ett bekönat brott, eftersom en majoritet av brottsoffren är kvinnor. Av detta kan slutsatsen dras att bildbaserade sexuella övergrepp är en del av mäns våld mot kvinnor. Till styrkande av detta är även att många kvinnor, som fallit offer för våld i nära relationer, också många gånger blivit utsatta för bildbaserade sexuella övergrepp. Detta ibland av sin partner som utövat våld i nära relation, och ibland av män de har haft andra relationer till. De uppger också att de bildbaserade övergreppen till stor del handlar om kontroll. Kontroll är bland det vanligaste motivet bakom allt våld i nära relationer, så också denna typ av sexuellt våld.¹⁰⁴ Utifrån ett feministiskt perspektiv krävs det att erfarenheter av bildbaserade sexuella övergrepp införlivas i en större debatt gällande strukturer och ojämlikhet mellan könen. De åtgärder som implementeras bör vara en del av en bredare strategi för ökad förståelse för könsbaserat våld. Genom att i lagstiftningen utgå från brottsoffrens erfarenheter, det vill säga kvinnors erfarenheter, kan man på ett bättre sätt nå en ändamålsenlig lagstiftning. Något som ytterligare talar för detta är att det upplevs som *ett* brott, istället för flera separata brott. Åtminstone bör detta tala för att införa ett brott som kriminaliserar bildbaserade sexuella övergrepp, istället för att ta olika bestämmelser och tillämpa dem på gärningen/arna.

Ytterligare en del som utelämnas i lagstiftningen är perspektivet av intersektionalitet. Det är högst väsentligt att se till omständigheterna av bildbaserade sexuella övergrepp för att få en förståelse för skadornas omfattning. Vidare

¹⁰² McGlynn m.fl. (2021), s. 549.

¹⁰³ Ibid, s. 552.

¹⁰⁴ Ibid, s. 553.

måste övergreppen ses utifrån de rådande maktförhållandena som finns i dagens samhälle. Det är viktigt att förstå skadan, förtrycket och konsekvenserna de ger. Utifrån detta synsätt blir, till exempel, rekvisitet ”helt eller delvis naken kropp”, i bestämmelsen om olaga integritetsintrång mer nyanserat. Nakenhet kan vara varierande utifrån olika individer och kontexten i övrigt. Ett exempel kan vara när en bild sprids på en porrsida, visandes en kropp iklädd bikini. Under andra omständigheter kan bilden falla utanför straffområdet för bland annat olaga integritetsintrång, men sett till helheten och kontexten som bilden visas i borde den istället kunna falla inom straffområdet.

Såsom dagens lagstiftning är utformad utgör den en brist, både i att förstå brotten som sexualbrott, men också i att förstå motivationen för övergreppen som illvilja eller hämnd. Ett brottsoffer uttryckte sin upplevelse av bildbaserat sexuellt övergrepp som ett digitalt sexuellt övergrepp¹⁰⁵. Detta kan jämföras med våldtäktsbestämmelsen i 6 kap. 1 § BrB som numera också omfattar våldtäkter som begås på distans, digitalt¹⁰⁶. Mot bakgrund av detta finns det ingen motsättning i att även ett sexuellt övergrepp skulle kunna begås digitalt, och därmed rubriceras som ett (bildbaserat) sexuellt övergrepp.

Kriminaliseringen av bildbaserade sexuella övergrepp bör inte fokusera på enskilda ageranden eller bakomliggande motiv till förövarens gärningar, istället borde brottsoffrens erfarenheter ligga till grund för lagstiftningen. För att brottsoffren slutligen ska få en känsla av rättvisa och upprättelse är det viktigt för lagstiftare att förstå upplevelsen av brottet. Genom detta misslyckande orsakas brottsoffren än mer skada och skuldbeläggande.

3.6.2. Upprättelse efter ett bildbaserat sexuellt övergrepp

Det är individuellt hur brottsoffer upplever rättvisa, något som kalejdoskopisk rättvisa konstaterar.¹⁰⁷ Detta gör att det är väsentligt att basera lagstiftningen utifrån hur brottsoffren, det vill säga kvinnorna i detta fall, upplever det brott som de blivit utsatta för. En av faktorerna som lyfts som betydelsefull för att känna rättvisa och upprättelse är erkännande av upplevelsen och skadorna.¹⁰⁸ Som lagstiftningen är idag erkänns inte skadorna i tillräcklig

¹⁰⁵ Rackley m.fl. (2021), s. 551.

¹⁰⁶ Se NJA 2021 s. 827.

¹⁰⁷ McGlynn, Downes & Westmarland (2018), s. 181.

¹⁰⁸ McGlynn & Westmarland (2018), s. 180.

grad. Detta syns bland annat genom att bildbaserade sexuella övergrepp inte anses vara ett perdurerande brott, samtidigt som kvinnorna berättar att de upplever skadorna som ”oändliga” och utan slut.¹⁰⁹

En annan betydelsefull aspekt är att rättvisa skapas genom social och kulturell förändring gällande förekomsten av sexuellt våld och förebyggande mot detta.¹¹⁰ Därför är det väsentligt att arbeta för att den sexuella dubbelmoralen ska försvinna och att kvinnor därmed slutar skuldbeläggas för samma beteende som män hyllas för. Eftersom bildbaserade sexuella övergrepp är en del av det sexuella våldet som män utövar mot kvinnor krävs förebyggande arbete mot detta. Resultatet av det arbetet kan också vara att i de fall där den rättsliga processen inte slutar med en fällande dom, kan brottsoffret ändå känna upprättelse på grund av det arbete som samhället gör för att förhindra brotten i framtiden.

För att brottsoffer ska känna att de fått upprättelse och på så sätt känna rättvisa är det viktigt för dem att åter få känna sig som en del av samhället.¹¹¹ Detta är motsatsen till hur kvinnorna som fallit offer för bildbaserade sexuella övergrepp erfarar. Tvärtom beskriver de att deras liv begränsas, isoleras och att de ständigt söker på internet för att se om deras privata, sexuella bilder eller filmer har spridits ytterligare.¹¹² Med denna aspekt blir det svårt för brottsoffer för bildbaserade sexuella övergrepp att känna upprättelse och att rättvisa har skipats. Det hade varit önskvärt att se förslag från politiskt håll för att få privata, sexuella bilder och filmer som olovligen spridits borttagna från internet. Det finns stora svårigheter med detta arbete, men inledningsvis hade det kunnat diskuteras, om inte på EU-nivå, så åtminstone på svensk nivå.

Som nämnts ovan är kalejdoskopisk rättvisa större än individuell rättvisa, eftersom det handlar om kollektiv rättvisa.¹¹³ Här kan paralleller dras till bildbaserade sexuella övergrepp som berör mäns våld mot kvinnor. Vad som hade skapat en kollektiv rättvisa är om mäns våld mot kvinnor hade försvunnit helt och hållet. För att nå detta krävs en strukturell samhällsförändring, bland annat med förebyggande arbete. För att nå denna kollektiva rättvisan krävs det att kvinnors erfarenheter ligger till grund för det arbetet.

¹⁰⁹ McGlynn m.fl. (2021), s. 552.

¹¹⁰ McGlynn & Westmarland (2018), s. 193.

¹¹¹ Ibid, s. 184.

¹¹² McGlynn m.fl. (2021), s. 553.

¹¹³ McGlynn & Westmarland (2018), s. 195.

3.6.3. Analys av förtal

Som ovan presenterats är skyddsintresset i förtalsbestämmelsen äran och syftar till att skydda mot ärekränkningar.¹¹⁴ Detta är bristfälligt mot bakgrund av att bildbaserade sexuella övergrepp har angetts framför allt ta skada på brottsoffrets sexualitet, varför äran inte bör vara det främsta skyddsobjektet. Jämförelsevis kan det dras paralleller till våldtäkt som, i äldre rätt ansågs vara, förutom en fridskränkning, ett brott mot kvinnans ära.¹¹⁵ Förtalsbestämmelsen tar sikte på hur uppgiften som sprids påverkar omgivningens syn på den utpekade.¹¹⁶ I detta hänseende blir det aktuellt med föreställningar av den kvinnliga sexualiteten och kvinnors självbestämmanderätt över sina kroppar och sin sexualitet. Här spelar synen på kvinnlig sexualitet en avgörande roll, eftersom det krävs missaktning från omgivningen för att förtal ska bli aktuellt.¹¹⁷

En betydande begränsning i förtalsbestämmelsen är rekvisitet att det ska vara *ägnat att utsätta någon annan för missaktning*, innebärande att uppgiften måste vara av nedsättande beskaffenhet.¹¹⁸ Det är problematiskt i relation till spridningen av privata, sexuella bilder. Som ovan framgår finns det flera motiv till olovlig spridning av sådana bilder, varav ägnad att utsätta någon för andras missaktning endast är en av dem.¹¹⁹ Med denna formulering är det många fall där gärningar innefattande spridningen av privata, sexuella bilder, som inte faller inom det straffbara området, till exempel när de bakomliggande motiven är sexuell tillfredsställelse eller för att bygga upp sitt sociala kapital. Konsekvenserna som kan komma av formuleringen av detta rekvisit kan vara att det har ett visst inslag av skuldbeläggande. Att ett filmat samlag endast omfattas av bestämmelsen under förutsättning att det framstår som att den avbildade, i de flesta fall kvinnan, går med på att filma samlaget, förmedlar underförstått att det är något fel och skambelagt att vilja filma samlag. Här spelar normer och den sexuella dubbelmoralen en stor roll för bedömningen av brottet. Ur ett feministiskt perspektiv upprätthåller lagstiftning likt denna rådande könsnormer och syn på kvinnlig sexualitet. Eftersträvansvärt hade istället varit att bryta dessa normer och arbeta för att kvinnor själva ska få bestämma över sin sexualitet och sitt sexuella uttryck. Missaktningsrekvisitet låter andra avgöra hur kvinnan framställs på de aktuella bilderna och/eller filmerna, vilket innebär att rättsordningen re-

¹¹⁴ Prop. 1962:10, s. 142.

¹¹⁵ Wegerstad (2015), s. 89 f.

¹¹⁶ Sackermark, Alexandra & Schultz, Mårten, *Näthat: rättigheter och möjligheter*, s. 50.

¹¹⁷ Se 5 kap. 1 § andra stycket BrB.

¹¹⁸ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 273, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

¹¹⁹ McGlynn m.fl. (2017), s. 37.

producerar normer och föreställningar om kvinnors sexualitet. Som McGlynn med flera framför manifesteras skadorna av bildbaserade sexuella övergrepp i förnedring och skam.

Ytterligare ett problem med förtal och spridning av privata, sexuella bilder utan den avbildades samtycke, är att det i många fall krävs någon ytterligare uppgift om brottsoffret för att det ska kunna klassificeras som förtal.¹²⁰ För brottsoffret är det en kränkning att få sina privata bilder spridda utan samtycke, oavsett om någon ytterligare uppgift har spridits med bilden eller inte. Den typen av gärning riskerar emellertid att inte vara straffbar. Liknande problem uppstår när en olovligen sprider en film på ett samlag eftersom en film på ett samlag i sig inte är att bedöma som nedsättande. Det är först när det framstår som att den avbildade godkänt att samlaget filmats som det kan röra sig om ett förtal.¹²¹

Som framgår av förarbetena är skyddsobjektet för förtal äran.¹²² Ur ett feministiskt perspektiv hade det varit önskvärt att de brott som avser bildbaserade sexuella övergrepp skulle ha den sexuella integriteten som skyddsobjekt. Vidare skulle detta bättre stämma överens med hur kvinnorna upplever brotten, som en kränkning av deras sexualitet.

Det är problematiskt att skadan bedöms utifrån hur många som tagit del av uppgiften¹²³ istället för att bedöma den utifrån brottsoffrets upplevelse. Spridning till enbart en person utan samtycke från den avbildade är fortfarande ett övergrepp mot brottsoffrets sexuella integritet. Genom att inte beakta detta förminskas brottsoffrets upplevelse och skada. Kvinnor ska själva ha rätt att välja, både på vilket sätt och i vilka sammanhang, deras kroppar ska sexualiseras. Mot bakgrund av det feministiska perspektivet är det oroande att skadan mäts i antalet personer som tagit del av materialet, och inte i vilken grad spridningen utgör en kränkning.

Det symboliska värdet av en explicit lagstiftning rörande bildbaserade sexuella övergrepp bör inte förminskas. Genom att erkänna dessa övergrepp som sexuella kränkningar innebär det både en större upprättelse för brottsoffer, samt ett erkännande av att kvinnor utsätts för sexualiserat våld. Utifrån det feministiska perspektivet borde samhället ta ställning, och skydd, för det systematiska och sexualiserade våld som kvinnor alltjämt utsätts för. Genom att göra kvinnors sexuella integritet och självbestämmanderätt till det främ-

¹²⁰ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 271, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

¹²¹ Se NJA 1992 s. 594.

¹²² Prop. 1962:10, s. 142.

¹²³ Bexar, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, not 279, Karnov lagkommentar (JUNO), 2022-09-15.

sta skyddsobjekt erkänns deras rätt till att själva få bestämma när och hur deras kroppar får sexualiseras. Denna ståndpunkt skulle också stämma överens med införandet av den så kallade samtyckeslagen¹²⁴ som tar utgångspunkt i frivillighet för straffbarhet.

3.6.4. Analys av olaga integritetsintrång

Först får det konstateras att det är positivt att brottet olaga integritetsintrång infördes 2018 och därmed fyllde en uppmärksammas lucka i lagstiftningen. Bestämmelsen om olaga integritetsintrång resulterar i att fall som annars hade varit utanför straffområdet nu kan fångas upp av denna lagregel. Det i sig innebär däremot inte att brister kan finnas i nuvarande utformning.

I förarbetena till lagregeln nämns hämndporr specifikt som ett problem man önskar att lagstiftningen ska komma åt.¹²⁵ Å ena sidan är detta bra eftersom det innebär att problemet uppmärksammas och konstateras behöver åtgärdas. Å andra sidan är det ytterst problematiskt eftersom det, genom användningen av detta begrepp, utesluter alla andra typer av bildbaserade sexuella övergrepp. Genom att nämna krav på motiv bakom brottet adderar det ytterligare en tröskel som begränsar lagens tillämpning. Det medför problem när man måste identifiera en eller två motiv till brottet för att det ska vara straffbart, särskilt mot bakgrund av forskningen som visar att det sällan finns ett enda motiv bakom ett bildbaserat sexuellt övergrepp. Precis som McGlynn och Rackley presenterar i sin forskning är hämndporr ett högst bristfälligt begrepp, där många gärningar faller utanför.¹²⁶ Hämndporr är bara ett av flera övergrepp som utgör ett sexuellt övergrepp mot brottsoffret. Det finns flera typer av bildbaserade sexuella övergrepp, men det finns också, utöver hämnd, fler motiv bakom spridningen av privata, sexuella bilder. McGlynn och Rackleys forskning visar just att män kan begå brotten, ibland mer motiverade av hur de framstår gentemot varandra, snarare än för att skada kvinnan.¹²⁷ Viktigt att anmärka är dock att resultatet alltid blir skadligt för kvinnan, oavsett det bakomliggande motivet. Genom att lagstiftningen kriminaliserar särskilda handlingar, motiv eller skador leder det till att andra former av övergrepp inte blir straffbara. Lagstiftningen har därmed fortsättningsvis brister. Detta kan upprätthålla en bild av att vissa typer av bildbaserade sexuella övergrepp är harmlösa eller att brottsoffret i fråga, på något sätt, har varit vårdslöst.

¹²⁴ Den första juli 2018 trädde den nya sexualbrottslagstiftningen i kraft. Den bygger på principen om att allt sex ska vara frivilligt.

¹²⁵ SOU 2016:7, s. 138.

¹²⁶ McGlynn m.fl. (2017), s. 37.

¹²⁷ Ibid.

4. Islands kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp

4.1. Förarbetena

María Aún Bjarnadóttir, professorsadjunkt vid University of Akureyi samt direktör för internetsäkerhet vid den isländska nationella polisen, presenterade år 2020 en rapport gällande bildbaserade sexuella övergrepp i Island. Rapporten beställdes av regeringen och hade tema sexuell integritet.¹²⁸ I rapporten fastställdes att den tidigare isländska strafflagen, i ljuset av samhällsliga och tekniska förändringar, inte var tillämplig för ändamålet att säkerställa ett effektivt skydd för den sexuella integriteten. Bjarnadóttir baserade detta bland annat på en rättsfallsanalys som belyser en splittrad tillämpning av nuvarande bestämmelser, brottsoffers upplevelser och en omfattande jämförande juridisk analys. Rapporten efterlyste en straffrättsreform för att förbättra skyddet av den sexuella integriteten. Reformen föreslogs innehålla förebyggande åtgärder, stöd till brottsoffer och anpassningar av processen samt att resurser tillskrivs frågan inom det straffrättsliga systemet.¹²⁹

Vidare belyste forskningen dels den inkonsekvens i det straffrättsliga ramverket av sexuella kränkningar som fanns, dels att det isländska straffrättsliga skyddet av privatlivet var föråldrat och inte gav tillräckligt skydd för integriteten i dagens samhälle. Bland annat menade Bjarnadóttir att kränkningarna skulle klassas som sexualbrott genom att placera dem i sexualbrottskapitlet. Att klassificera kränkningarna som sexualbrott innebär, bland annat, att man erkänner den sociokulturella kontexten av sexuell skada. Vidare kräver det inte att gärningsmannen hade uppsåt att skada, eller att direkt skada orsakades av dennes handlande. Fokus ligger på de personliga rättigheter som klausulen syftar till att skydda, snarare än på den sociala och moraliska kontexten.¹³⁰

Resultaten av rapporten betonade vikten av omfattande statligt stödda åtgärder för att förbättra skyddet av sexuell integritet i dagens samhälle. Utöver att lagstiftningen reformeras behövs politiska reformer för att säkerställa genomförande och efterlevnad av lagstiftning. Detta skulle också bidra till en bredare samhällslig påverkan av lagstiftningen och eventuella

¹²⁸ Jelena Ciric: "Review Legislation on Sexual Privacy, Iceland Review <www.icelandreview.com/news/review-legislation-on-digital-sexual-violence/>, besökt 2022-11-27.

¹²⁹ María Rún Bjarnadóttir (2020), s. 10.

¹³⁰ Ibid, s. 11 f.

förebyggande effekter den kan ha. Utbildning samt förebyggande åtgärder som både riktar sig till möjliga offer och förövare kan minska antalet kränkningar.¹³¹

4.2. Införandet av en ny lag 2021

Island röstade 2021 igenom en ny lag som kriminaliserar framställning, spridning samt publicering av privata, sexuella bilder eller filmer utan den avbildades samtycke. Straffet är upp till fyra års fängelse. Det inkluderar även förfalskat material. Vidare är det numera straffbart att hota att sprida eller framställa sådana bilder eller filmer samt att kopiera någons privata material med upp till ett års fängelse. Lagstiftningen kom efter det ökade antalet hot om sexuellt digitalt våld i Island. Brottsoffer för bildbaserade sexuella övergrepp kritiserade åtgärderna från rättsväsendet, där rädslan var att brottsoffer inte skulle polisanmäla dessa brott på grund av detta. Tidigare lagstiftning hade inte gett det nödvändiga rättsliga skyddet för personer som utsatts för bildbaserade sexuella övergrepp, varför det var nödvändigt att införa sådan.¹³²

Lagförslaget fick stort stöd och antogs enhälligt. Ragna Björg Guðbrandsdóttir, gruppansvarig på Bjarkarhlíð Family Justice Centre, ansåg den nya lagen vara viktig. Hon framhöll att sexuellt digitalt våld är särskilt vanligt när kvinnor lämnar våldsamma relationer. När relationen slutar börjar förövaren distribuera privata, sexuella bilder av brottsoffret och börjar kränka denne på sociala medier. Hon påpekade vidare att konsekvenserna kan vara allvarliga och påverka brottsoffrets vardagliga liv och hon hoppas att den nya lagstiftningen signalerar att dessa kränkningar utgör allvarliga sexuella övergrepp.¹³³

4.3. Analys av kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp

Island hade i detta fall uppmärksammat många av de aspekter som Clare McGlynn med flera har lyft i sin forskning. Precis som det uppmärksam-

¹³¹ María Rún Bjarnadóttir (2020) s. 12.

¹³² Gréta Sigríður Einarsdóttir, "Digital Sexual Violence Now Punishable By Up To Four Years In Prison", Iceland Review, <www.icelandreview.com/politics/digital-sexual-violence-now-punishable-by-up-to-four-years-in-prison/>, besökt 2022-11-27.

¹³³ Ibid.

mades i svensk rätt i och med införandet av olaga integritetsintrång, fann Island att den tidigare strafflagen inte längre var aktuell i förhållande till den samhälleliga och tekniska utvecklingen.¹³⁴ En väsentlig skillnad kan dock nämnas, att det i förhållande till olaga integritetsintrång främst var fokus på den tekniska utvecklingen, inte lika mycket på den samhälleliga.¹³⁵ Om det i förarbetena till svenska bestämmelsen avseende olaga integritetsintrång också hade fokuserats på samhälleliga förändringar hade kanske den förändrade synen på sexualitet och samtycke gjort sig synlig. Det hade möjligtvis resulterat i en annorlunda lagreglering rörande spridning av privata, sexuella bilder.

Precis som i svensk rätt belyste rapporten att den isländska rätten hade en splittrad tillämpning av dåvarande bestämmelser¹³⁶, vilket kan liknas vid tillämpningen av brottsbalkens paragrafer på bildbaserade sexuella övergrepp. Vidare anförde rapporten att kränkningarna skulle klassas som sexualbrott genom att placera dem i sexualbrottskapitlet.¹³⁷ Paralleller kan dras till motionen som framfördes i riksdagen med samma åsikt.¹³⁸ Rapporten nämner att fokus ska flyttas, från den sociala och moraliska kontexten, till de personliga rättigheterna.¹³⁹ Det kan jämföras med svensk rätt, att istället för att fokusera på till exempel andras missaktning, kan det centrala vara övergreppen på den sexuella integriteten.

Vidare framhålls också vikten av politiska reformer för att säkerställa genomförande och efterlevnad av lagstiftning. Det betonas också att lagstiftningen kan bidra till en bredare samhällelig påverkan och eventuellt förebyggande effekter.¹⁴⁰ Sett till kalejdoskopisk rättvisa som framhåller att prevention är ett av de främsta sätten för sexualbrottsoffer att känna upprättelse och rättvisa går denna lagstiftning helt i linje med den forskningen.¹⁴¹ Genom att lagstiftningen inte bara fungerar reaktivt, utan också proaktivt, kan det vara en viktig del i brottsoffers upplevelse av rättsprocessen vid bildbaserade sexuella övergrepp.

Lagförslaget mottogs väl i Island, vilket visar att det fanns ett behov av införandet av lagen. Det framhölls att bildbaserade sexuella övergrepp är en

¹³⁴ María Rún Bjarnadóttir (2020), s. 10.

¹³⁵ Prop. 2016/17:222, s. 1.

¹³⁶ María Rún Bjarnadóttir (2020) s. 11 f.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Motion 2019/20:100.

¹³⁹ María Rún Bjarnadóttir (2020) s. 11 f.

¹⁴⁰ Ibid, s. 12.

¹⁴¹ McGlynn & Westmarland (2018) s. 193.

del av mäns våld mot kvinnor och som många gånger resulterar i allvarliga konsekvenser.¹⁴² Genom att uppmärksamma detta belyser man de strukturella maktbalanserna i samhället och ser det i sin kontext, och inte bara som individuella kränkningar.

¹⁴² Gréta Sigríður Einarsdóttir: Digital Sexual Violence Now Punishable By Up To Four Years In Prison, Iceland Review, <www.icelandreview.com/politics/digital-sexual-violence-now-punishable-by-up-to-four-years-in-prison/>, besökt 2022-11-27.

5. Rättsfallsanalys

5.1. Undersökningens genomförande

För att kunna uppfylla uppsatsens syfte, som delvis är att analysera rättstillämpningen av förtal samt olaga integritetsintrång, krävs en presentation av hur rättstillämpningen ser ut på området. Relevant för uppsatsen är att studera domskälen, framför allt vid friande domar. Detta val har gjorts på grund av att studiens metod är kvalitativ, se mer i avsnitt 1.4. Domarna används inte för en kvantitativ studie med statistik som resultat.

I denna uppsats analyseras ett begränsat antal domar. Begränsningen gjordes både avseende brott och antal domar. Endast domar som rör förtal samt olaga integritetsintrång ligger till grund för undersökningen eftersom frågeställningen avser *spridningen* av privata, sexuella bilder. Om anledningen därtill finns att läsa ovan i avsnitt 1.2. Eftersom den rättsdogmatiska delen av denna uppsats redan har behandlats ovan har domar från HD valts bort. HD har en prejudikatfunktion och tar således bara upp ett begränsat antal fall av särskild juridisk betydelse. Istället har domar från hovrätterna tagits med i redogörelsen, men även domskälen från första instans presenteras. Denna delen av uppsatsen har till syfte att analysera rådande rättsläge.

Något kort bör även nämnas om hur urvalet rent praktiskt genomfördes. Inledningsvis gjordes en sökning på ”olaga integritetsintrång” samt ”förtal” på hemsidan JUNO. Ingen avgränsning har gjorts avseende geografisk spridning, varför domar från samtliga hovrätter i Sverige omfattas. Uppsatsen ämnar att studera aktuella rättsfall och därför har en avgränsning i tid gjorts. Således omfattas domar mellan år 2020 och 2022 i undersökningen. Nämnade tidsbegränsning var också nödvändig med hänsyn till uppsatsens omfång.

På grund av att uppsatsen (delvis) ämnar att kritiskt analysera rättstillämpningen samt att det ska genomföras mot bakgrund av en kvalitativ studie har det bedömts vara mest relevant att undersöka domskälen där en instans, eller båda, har ogillat åtalet för förtal eller olaga integritetsintrång. Med andra ord innebär detta att följande domar är en del av studien; domar där både tingsrätt och hovrätt ogillade åtalet, domar där tingsrätten ogillade åtalet men hovrätten biföll, domar där tingsrätten biföll men hovrätten ogillade åtalet. Med detta urval omfattar studien både friande och fällande domar rörande aktuella lagrum, vilket ger en bredd till uppsatsen. Totalt resulterade detta i 84 domar.

Utifrån dessa domar har det endast varit relevant att studera rättsfall där den tilltalade har publicerat eller spridit privata, sexuella bilder. Bilder eller filmer på, till exempel, en misshandel har därmed sorterats bort. Genom

denna avgränsning har jämväl andra typer av domar avseende förtal bortfallit, till exempel när det rör någon som har beskrivits som klandervärd i sitt levnadssätt genom att pekats ut som djurplågare. Vidare krävs det att bilder eller filmer har publicerats och/eller spridits med hjälp av något digitalt verktyg, därför bortfaller de fall där någon till exempel visar en bild på sin telefon.

Totalt analyseras elva domar. I analysen nedan kommer presenterade domskäl att analyseras utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp. Indelningen nedan görs utifrån den omständighet som varit avgörande för den friande, alternativt fällande, domen. I några rättsfall är det samma eller liknande omständigheter som är av betydelse och har därför placerats under samma punkt.

5.2. Inte tillräcklig spridning

5.2.1. Hovrätten för övre Norrlands dom i mål nr B 696-19

Klarlagt i målet var att tilltalad hade spelat in två filmer med målsägandena utan deras medgivande, när dessa hade sexuellt umgänge. Tilltalad spred sedan dessa filmer till åtminstone tre personer. Det var dock inte fastställt på vilket sätt, eller till hur många, som filmerna spridits. Genom utredningen var det enbart styrkt att filmerna spridits till tre personer, varav en själv var med på filmerna. Det var därför inte visat att filmerna spridits i tillräcklig mening för olaga integritetsintrång, varför åtalet på denna punkt ogillades. Inte heller förtal kunde bli aktuellt eftersom det saknades uppgift som var nedläggande för målsäganden, vilket resulterade i att även åtalet för förtal ogillades.

Hovrätten hade att ta ställning till ifall domen skulle ändras i fråga om förtalsbrottet. Hovrätten bedömde att, för personer som målsäganden kände, förmedlades uppgift om henne som öppen för tillfälliga förbindelser liknande dem i filmen. Hovrätten ansåg därför att uppgiften fick anses nedläggande för henne, vilket också bekräftades av de negativa reaktioner hon fått från sin omgivning. Hovrätten dömde på dessa grunder tilltalad för förtal av normalgraden.

5.2.2. Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 1147-21

Tilltalad åtalades för att ha spridit filmer på målsägande när hon blev utsatt för ett sexuellt övergrepp, till en annan person. Filmerna spreds därefter på bland annat Instagram, något som domstolen ansåg att tilltalad haft att räkna med skulle hända. Enligt åklagaren utgjorde detta olaga integritetsintrång. I andra hand yrkade åklagaren på grovt förtal genom spridningen av dessa uppgifter.

Tingsrätten fann inte att det räckte att skicka filmer till en person för att det ska omfattas av rekvisitet ”spridning”. De ansåg inte heller att tilltalad haft att räkna med att någon annan senare spridit filmerna på, bland annat, Instagram. Olaga integritetsintrång ogillades därför. Inte heller förtal kunde bli aktuellt på grund av att målsägande inte kunde identifieras enbart utifrån filmerna.

Hovrätten däremot menade att även om det för utomstående, som inte kände målsäganden, inte varit möjligt att klarlägga hennes identitet enbart genom filmerna så var det utrett att den personen som tilltalade skickade filmerna till var medveten om att målsäganden var den avbildade. Kravet på att utsetta *någon* för andras missaktning i förtalsbestämmelsen var därför uppfyllt. Vidare menade de att det var klarlagt att tilltalad ville utsetta målsäganden för andras missaktning när filmerna spreds. Domstolen dömde därför för grovt förtal.

5.2.3. Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 6854-21

En kvinna åtalades för att ha spridit nakenbilder på målsägande tillsammans med påstådda uppgifter om sexualliv till andra via meddelanden på Facebook. Brottet skulle bedömas som grovt eftersom bilderna bland annat skickats till målsägandens nära anhöriga och familjemedlemmar. Tingsrätten fann det visat att tilltalad skickade meddelandena till fyra personer. Domstolen menade att det inte var ”fler än ett fåtal” i den bemärkelse som nu var aktuell. Det var därför inte tillräcklig spridning för straffansvar och åtalet ogillades.

I hovrätten ansågs det visat att tilltalad tillgängliggjort angivet material för sex personer vid ett tillfälle, och två personer vid ett annat tillfälle. Dock bedömdes inte heller sex personer som tillräckligt stor krets för att döma för olaga integritetsintrång. Åtalet ogillades även i hovrätten.

5.3. Saknat uppsåt

5.3.1. Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 2025-20

Tilltalad i målet vidgick att han publicerat bilder på två målsäganden på sitt konto på Tumblr. Bilderna var av grov sexuell karaktär. Uppgifterna som spreds var av sådan karaktär att de kunde förväntas utsätta målsägandena för andras missaktning. Tilltalad menade dock att det var omöjligt för utomstående att ta del av bilderna eftersom hans konto var låst, och anledningen till uppladdningen av bilderna var att inte förlora dem om hans hårddisk gick sönder. Han menade att han saknade uppsåt att sprida bilderna. Utredningen i målet visade emellertid att det var möjligt för utomstående att ta del av bilderna. Tingsrättens bedömning var att det inte var motbevisat att tilltalad saknade uppsåt och han frikändes därför från grovt förtal.

Hovrätten gjorde en annan bedömning och ansåg att tilltalad varit väl medveten om vad Tumblr är för något och hur plattformen används. Mot bakgrund av detta framstod hans uppgift om att han laddat upp bilderna för eget bruk som osannolik. Under alla omständigheter måste han åtminstone ha insett den avsevärda risken för att bilderna tillgängliggjorts för andra och han har varit likgiltig inför att andra sett dem, varför han dömdes för grovt förtal.

5.3.2. Göta hovrätts dom i mål nr B 2967-20

Tilltalad hade olovligen filmat och därefter spridit en fil där målsäganden befinner sig i en mycket utsatt situation, bland annat genom att hon blir utsatt för ett sexuellt övergrepp. Filmen publicerades på tilltalads Snapchat-konto på My Story. Tilltalad invände att han hade för avsikt att spara filmen men råkade trycka på fel knapp. Han hade vid tillfället 176 kontakter på sin Snapchat och filmen låg ute i 5-6 minuter. Under denna tid hann bara målsägande och en annan person se filmen. Tingsrättens uppfattning var att tilltalad saknade uppsåt att sprida filmen, bland annat på grund av att målsägande var en för honom okänd person. Enligt tingsrätten hade han därmed ingen anledning att, till exempel, hämnas på henne. Tingsrätten frikände tilltalad från olaga integritetsintrång. Hovrätten gjorde samma bedömning som tingsrätten i målet.

5.4. Bristande bevisning

5.4.1. Göta hovrätts dom i mål nr B 1453-21

Åtalet i målet bestod av att tilltalad, som tidigare varit i ett förhållande med målsäganden, skapat profilsidor på olika hemsidor där han lagt ut bilder, varvid några föreställande målsäganden helt eller delvis avklädd, tillsammans med en text om att hon sökte sexpartner. Mot bakgrund av att tilltalad var en av få som haft tillgång till bilderna ansåg domstolen det styrkt att han låg bakom profilsidorna och därmed gjort sig skyldig till integritetsintrång.

Hovrätten bedömde det vara visat att tilltalad skapat en profilsida på Mötesplatsen i målsägandens namn, där han lagt upp en bild på henne. Bilden var dock inte på målsäganden som helt eller delvis avklädd eller tillsammans med någon text med sexuell anspelning. I detta fall hade tilltalad inte gjort sig skyldig till det åtalade brottet. Vidare påstods han ha skapat en profil på hemsidan Bodycontact, bestående av både avklädda bilder på målsäganden samt text om att sexpartner sökes. Han medgav att han haft tillgång till bilderna som lagts upp på profilen, men menade att fler hade tillgång till dem. Hovrätten konstaterade att ingen teknisk utredning åberopats gällande profilsidan. Mot bakgrund av det höga beviskravet i brottmål var det inte ställt utom rimligt tvivel att tilltalad skapat profilerna.

5.4.2. Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål nr B 1669-22

I målet påstods tilltalad ha skapat en Tinder-profil i målsägandens namn samt spridit känsliga bilder på henne via kontot. Bilderna som omfattades av åtalet återfanns i tilltalads nätverksserver i en krypterad mapp. Mappen krävde en digital nyckel som fanns på en annan av tilltalads datorer. Det rörde sig om avklädda och tydligt integritetskänsliga bilder. Tingsrätten anförde att åtalet för olaga integritetsintrång dock inte tar sikte på lagring av bilderna utan på den spridning som skedde genom Tinder-kontot. Vidare ansåg domstolen att det var tilltalad som skapat Tinder-kontot och därmed spridit de integritetskänsliga bilderna.

Hovrätten gjorde en annan bedömning. De ansåg att det var klarlagt att känsliga bilder på målsäganden återfunns på en nätverksserver hemma hos tilltalad, i en krypterad mapp. Det var även utrett att motsvarande bilder lagt ut på ett Tinder-konto i målsägandens namn. Hovrätten anförde att det emellertid saknades utredning om själva Tinder-kontot och vem som skapat detta. Enbart omständigheten att han haft tillgång till bilderna var inte tillräckligt för att dra slutsatsen att han också spridit dessa. Eftersom olaga

integritetsintrång tar sikte på spridningen av bilderna ogillades åtalet avseende olaga integritetsintrång.

5.4.3. Svea hovrätts dom i mål nr B 7363-22

Åtalet i målet består bland annat av att tilltalad påstods ha publicerat bilder på målsäganden på Reddit samt Snapchat. Bilderna föreställde målsägandens ansikte samt delvis nakna kropp, vilket utgjorde olaga integritetsintrång. Vidare åtalades tilltalad för grovt förtal efter påstående om att han tagit bilder och kontaktuppgifter från hennes Facebook-sida och tillsammans med dessa lagt ut avklädda och sexuella bilder samt filmer på målsäganden. Genom detta pekades hon ut som klandervärd i sitt levnadssätt. Tingsrätten fann det utrett att tilltalad haft tillgång till aktuellt bild- och filmmaterial samt haft de tekniska förutsättningarna för att sprida det aktuella materialet. Däremot ansåg de inte att det fanns något som knöt tilltalad till de konton som publicerat materialet. Många som fått ta del av materialet uppgav att de fått det från ett Snapchat-konto döpt till samma namn som användes som ett smeknamn för personen som var tilltalad i målet. En ytterligare försvårande omständighet var att kontot påträffades i tilltalads mobiltelefon. Tingsrätten ansåg dock inte att det beviskrav som är ställt i brottmål var uppfyllt för att kunna styrka att tilltalad spred bilderna och filmerna. Tilltalad frikändes därför av tingsrätten, både för olaga integritetsintrång samt förtal.

Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning. Vidare anförde de att bristerna som fanns i utredningen inte ska belasta tilltalad utan ska falla tillbaka på åklagaren.

5.5. Semantisk tolkning av lagrummen

5.5.1. Svea hovrätts dom i mål nr B 10591-19

I målet hade tilltalad publicerat bilder på åtta olika målsäganden på hemsidan sex.com. Bilderna tog tilltalad från målsägandenas egna sociala medier och bilderna visade målsägandena på olika sätt lättklädda, bland annat i underkläder eller bikini. Tingsrätten frikände tilltalad på alla åtalspunkter förutom en. Frikännandet motiverades bland annat av att bilderna på målsägandena iklädda badkläder var tagna på platser och sätt där klädseln i sammanhanget är högst naturligt, därav kan det inte i allmänt språkbruk beskrivas som att de avbildade varit delvis nakna när bilderna tagits. Gällande

bilderna på målsägandena i underkläder var varken könsdelar eller bröstpartiet exponerade, varför inte heller dessa anses vara bilder på målsägandens delvis nakna kroppar. Det enda fallet som ansågs falla inom straffområdet var en bild där en målsägande endast hade trosor på sig och täckte bröstet med armen. För denna bild dömde tingsrätten den tilltalade för olaga integritetsintrång.

Hovrätten gjorde en aning vidare tolkning av lagregleringen och dömde till ytterligare två fall av olaga integritetsintrång. Domstolen framhöll att, på grund av utformningen av lagbestämmelsen, är det upp till domstolen att bedöma vilka bilder som ska omfattas av det straffbara området. Tolkningen bör därför ske restriktivt. Hovrätten bedömde att två av målsägandens bilder också kunde anses vara på deras delvis nakna kroppar. En av bilderna föreställde målsäganden i trosor och korsett och på den andra bilden hade målsäganden på sig ett linne och ett par kortbyxor. Hovrätten motiverade att just dessa bilder var inom straffområdet, bland annat på grund av hur deras kroppar framställdes i bilderna. Hovrätten beskrev inte ytterligare hur de menade.

5.6. Ej uppgift om sexualliv

5.6.1. Hovrätten för västra Sveriges dom i mål nr B 1733-19

De två tilltalade åtalades bland annat för olaga integritetsintrång och grovt förtal. De påstods ha, tillsammans och i samförstånd spridit en videoupptagning av två målsäganden när de haft samlag med varandra. Filmen skickades från en tilltalad till den andra, som sedan spridit videon till sina kontakter på Snapchat. De tilltalade hade mot målsägandens vetande spridit den aktuella videoupptagningen till andra och uppgiften var sådan att de kunde förväntas utsätta målsägandena för andras missaktning.

Tingsrättens bedömning avseende olaga integritetsintrång var att de båda tilltalade haft likgiltighetsuppsåt till spridningen. Vidare bedömde rätten att, trots att målsägande A:s ansikte var dolt och målsägande B var helt dold, var filmen integritetskänslig för de båda målsägandena. Tingsrätten dömde därför för olaga integritetsintrång. Dessutom menade de att spridningen av filmen inneburit en risk att ge det felaktiga intrycket av att målsägandena känt till att samlaget filmades och att de inte haft något emot att filmen spreds. Den bild av målsägandenas karaktär, som filmen och spridningen förmedlat,

måste anses varit ägnat att utsätta målsägandena för andras missaktning och dömde därför även för förtal.

Hovrätten däremot, bedömde att det inte utan bakgrundsinformation gick att urskilja att det är ett samlag som syns på filmen. Målsägande A syns göra höfrörelser och målsägande B syns inte alls. Hovrätten ansåg därför inte att filmen är en bild på, eller annan uppgift om, målsägandens sexualliv. Detta resulterade i att de tilltalade inte dömdes för olaga integritetsintrång. Bedömningen ledde även till slutsatsen att inte heller döma för förtal eftersom filmen inte kunnat anses som nedsättande.

5.7. Provokation

5.7.1. Svea hovrätts dom i mål nr B 8979-22

Tilltalad och målsägande i målet gick i samma klass. Målsägande hade tidigare lagt ut bilder och filmer, visandes hur tilltalad såg ut när han var yngre, i en gemensam klassgrupp på Snapchat. Tilltalad blev provocerad och svarade genom att lägga ut en lättklädd bild på målsägande i samma Snapchat-grupp. Tilltalad tog snabbt bort bilden efter att han ångrade sig och insåg att målsäganden tagit illa vid sig. I målet stod tilltalad åtalad för olaga integritetsintrång. Majoriteten av tingsrätten valde att fria tilltalad med motiveringen att han blivit provocerad av målsägande samt att han så gott som omedelbart tagit bort bilden, i förening med ungdomligt oförstånd. Rättens ordförande var skiljaktig och ansåg att provokationen tilltalad upplevt aldrig kunde ursäkta beteendet att i hämndsyfte lägga ut en uppenbart integritetskränkande bild, och att åtalet skulle bifallas.

Hovrätten ansåg, i linje med ordförandens anförande, att provokationen tilltalad upplevt inte ursäktade tilltalades beteende att i hämndsyfte lägga ut en bild som var uppenbart integritetskränkande. Hans invändning om provokation skulle inte beaktas vid bedömning av brottet. En ledamot var skiljaktig i hovrätten och ville fastställa tingsrättens dom.

5.8. Analys av rättsfallen

5.8.1. Övergripande analys

Det blir tydligt vid studerandet av rättsfallen ovan att, precis som den feministiska forskningen menar, är bildbaserade sexuella övergrepp en brott som

män begår mot kvinnor precis som den feministiska forskningen konstaterar. Av samtliga presenterade rättsfall var enbart ett rättsfall bestående av en kvinnlig gärningsperson och ett manligt brottsoffer. Av detta kan slutsatsen dras att bildbaserade sexuella övergrepp är en del av det sexuella våldet som män utövar gentemot kvinnor.

I några fall ser man att åtalet för olaga integritetsintrång inte leder till fällande domar, men där förtalsbestämmelsen istället kan träda in. Det framgick bland annat i mål nr B 696-19 och B 1147-21. Det är exempel på när de båda bestämmelserna har en fungerande samverkan med varandra. Det får dock anmärkas att de båda bestämmelserna har olika skyddsintressen. När förtalsbestämmelsen leder till en fällande dom är det äran som är skyddsobjektet, däremot borde det utifrån ett brottsofferperspektiv vara den sexuella integriteten som ska skyddas.

Rättsfallen i presentationen ovan går i linje med vad som framgått av förarbetena avseende filmer på samlag. I några fall har inte det setts tillräckligt nedsättande utan har krävt någon ytterligare nedsättande uppgift för att kunna omfattas av förtal.¹⁴³ Även här skiljer sig rättstillämpningen från brottsoffrens upplevelser, eftersom det upplevs som ett bildbaserat sexuellt övergrepp när en får sina privata, sexuella bilder spridna, oavsett om det finns någon ytterligare nedsättande uppgift eller inte.

Den feministiska forskningen rörande bildbaserade sexuella övergrepp har visat att många brottsoffer har vittnat om sociala och sexuella förväntningar. Bland annat har det framkommit att den värsta konsekvensen har varit att deras familjer får reda på övergreppen.¹⁴⁴ I ett av rättsfallen ovan har den tilltalade spridit de privata, sexuella bilderna eller filmerna till målsägandens familj eller andra närstående.¹⁴⁵ På detta sätt blir det en ytterligare dimension av den skada som brottsoffren lider. Det har beaktats i förarbetena till olaga integritetsintrång, där det är en faktor som ska vara med i bedömningen om brottet ska vara grovt. Däremot riskerar brottet att gå ostraffat i det fall materialet ”bara” spridits till ett fåtal personer som utgör brottsoffrets nära familj. Då räcker antalet personer inte upp till vad som krävs för att omfattas av straffansvar, och faller därmed utanför straffområdet.¹⁴⁶

Med hänsyn till kalejdoskopisk rättvisa är det positivt att brottsoffren i rättsfallen får komma till tals och göra sin röst hörd, eftersom det är en av faktorerna som påverkar uppfattningen av rättvisa. Däremot är en annan

¹⁴³ Se till exempel mål nr B 1733-19 samt mål nr B 10591-19.

¹⁴⁴ McGlynn m.fl. (2021), s. 552.

¹⁴⁵ Se till exempel mål nr B 6854-21.

¹⁴⁶ Se till exempel mål nr B 6854-21.

viktig faktor att få erkännande av skadan, något som är mer osäkert om det uppfylls i rättsfallen.¹⁴⁷ För att brottsoffer ska få erkännande av skadan innebär det att domstolen måste uppmärksamma den skada som kränkningarna orsakat. Detta kan bli problematiskt, bland annat eftersom det inte är klassificerat som sexualbrott trots att det är så brotten upplevs samt att intersektionalitet inte beaktas i något rättsfall. Kvinnor upplever övergreppen som ständigt pågående och oändliga¹⁴⁸, något som inte framgår i domskälen att domstolen har förståelse för. I övrigt saknas ett brottsofferperspektiv där domstolen ser till helheten och inte kränkningen som en isolerad händelse.

5.8.2. Inte tillräcklig spridning

Först och främst bör det konstateras att utgångspunkten är att brottsoffret själv ska ha rätt att bestämma om, och i så fall med vilka, den vill dela sina privata bilder med. Oavsett storleken på den olovliga spridningen av brottsoffrets privata, sexuella bilder förlorar brottsoffret den kontroll som denne har rätt till och det utgör en kränkning av brottsoffrets sexuella integritet. Denna differens mellan den verkliga kränkningen och kränkning enligt lagstiftningen blir särskilt tydlig i de rättsfall där det blir en friande dom på grund av att spridningen inte har varit tillräckligt stor.

I förarbetena till bestämmelsen om olaga integritetsintrång framgår det att bestämmelsen om hets mot folkgrupp ska vara vägledande när det rör spridningen, vilket innebär att uppgiften ska ha tillgängliggjorts för mellan fyra och tio personer.¹⁴⁹ Samtidigt gör hovrätten i mål nr B 6864-21 bedömningen att materialet vid ett tillfälle tillgängliggjorts för sex personer, och vid ett annat tillfälle för fyra personer, inte var tillräckligt stor spridning. Detta skapar en oförutsägbarhet inför lagen, vilket kan fungera som avskräckande och få kvinnor att undvika att polisanmäla dessa övergrepp.

Visat är också att rättspraxisen går i linje med det som är presenterat utifrån den feministiska forskningen beträffande att de privata, sexuella bilderna i många fall sprids tillsammans med personuppgifter om den utsatta. Det leder till fortsatta, samt andra former av, trakasserier, kränkningar och övergrepp. Detta görs synligt i bland annat B 1453-21 samt B 1668-22. I de fall där det däremot saknas explicita nedsättande uppgifter kunde inte åtalet om förtal bifallas på grund av att ”enbart” ett filmat samlag inte är en nedsättande uppgift, se till exempel B 1733-19.

¹⁴⁷ McGlynn & Westmarland (2018), s. 193.

¹⁴⁸ McGlynn m.fl. (2021), s. 552.

¹⁴⁹ SOU 2016:7, s. 297 ff.

I mål nr B 696-19 för hovrätten ett resonemang rörande uppgiften som förmedlas om målsäganden genom spridningen av filmen. Hovrätten menade att det var nedsättande att hon framstod som öppen för tillfälliga förbindelser under förhållanden liknande de i filmen, och dömde därför för förtal. Genom denna argumentation reproducerar hovrätten föreställningar och normer om kvinnlig sexualitet. Istället för att resonera kring att det nedsättande i uppgiften är hur kvinnan framstår sexuellt, hade fokus kunnat vara på att det kränkande är att det är ett (bildbaserat) sexuellt övergrepp att sprida en film av sådan känslig, och privat, karaktär utan hennes samtycke. Indirekt skickar detta ett budskap till kvinnor att det är klandervärt att vilja ha ”tillfälliga förbindelser”, eftersom det faktum att filmen ger det intrycket medför att spridningen slutligen ses som nedsättande. Emellertid är det inte en felaktig slutsats av domstolen eftersom, och det nämns även i domen, kvinnor många gånger får negativa reaktioner från sin omgivning när deras privata, sexuella bilder sprids. Önskvärt utifrån ett feministiskt perspektiv vore att domstolen istället fokuserade på det övergrepp som spridningen innebär, istället för att befästa normer av kvinnlig sexualitet.

5.8.3. Saknat uppsåt

När domstolen ska bedöma uppsåtet bakom spridningen är det ytterst problematiskt att domskälen utgår från tilltalads motiv, istället för bristen på samtycke från målsägande. Det kan jämföras med våldtäktsbestämmelsen där det numera är avgörande om samtycke saknas, istället för om gärningspersonen har uppsåt till gärningen¹⁵⁰. Mest anmärkningsvärt är i mål B 2967-20 där domstolen resonerar att tilltalad måste saknat uppsåt att sprida filmen på sin Snapchat eftersom han inte kände målsäganden och därför inte hade någon anledning att, till exempel, hämnas på henne. Här är det tydligt att domstolen, i sin okunskap om bildbaserade sexuella övergrepp, enbart utgår från att hämnd kan vara motivet bakom spridningen. Därmed utesluter de andra motiv som hade kunnat vara relevanta, bland annat att gärningsmannen tycker sig ha en rättighet att dela filmen eller för att bygga på sitt sociala kapital. Domstolens argumentation kan vara en konsekvens av att man i förarbetena endast nämner hämndporr som exempel vid olaga integritetsintrång.

5.8.4. Bristande bevisning

Genom att normalisera sexuella handlingar som sker utan samtycke upprätthålls en kultur där sexuellt våld är mindre sannolikt att utredas. Detta följer också av att brottet inte är klassificerat som ett sexualbrott eftersom polisen

¹⁵⁰ Se 6 kap. 1 § BrB.

varken har samma prioritet på ärendena samt att de inte har samma möjligheter att vidta de utredningsåtgärder som hade funnits om det vore ett sexualbrott.¹⁵¹ I tre av de presenterade rättsfallen har bristande utredning varit orsaken till att domstolen har ogillat åtalet.¹⁵² Det kan vara en direkt konsekvens av att brotten är utspridda över brottsbalken, istället för att vara samlade i brottsbalkens sjätte kapitel.

5.8.5. ”Delvis naken kropp”

I mål B 10591-19 gör framför allt tingsrätten, men också hovrätten, en tämligen snäv tolkning av rekvisitetet *delvis naken kropp*. Tingsrätten anser inte att det omfattar bilder av varken de avbildade i bikini eller underkläder, utan enbart en bild där målsäganden står i bara trosor. Hovrätten anför att bestämmelsen bör tolkas restriktivt, men bifaller trots det ytterligare två fall av olaga integritetsintrång, varav en bild där målsäganden var iklädd trosor och korsett, och den andra där målsäganden hade på sig ett par kortbyxor och linne.

Först får konstateras att det är svårt att följa domstolens resonemang kring vad som faktiskt ska ingå i rekvisitetet *delvis naken kropp*. Hovrätten anser alltså att bilder där den avbildade bär ett par kortbyxor och linne omfattas av bestämmelsen men inte där den avbildade har på sig bikini. Ett mer utförligt resonemang hade varit önskvärt för att kunna förstå hur domstolen kom till den slutsatsen.

Båda instanser har ett tämligen snävt synsätt av bestämmelsen. Det hade varit eftersträvänsvärt att istället se till ett brottsofferperspektiv för att kunna förstå skadan av brottet bättre. Att målsägandena själva väljer att publicera bilder på sina egna sociala medier, till exempel iklädda bikini på en strand, är en del av deras självbestämmanderätt. Att samma bilder senare, utan samtycke, publiceras på hemsidan sex.com är ett övergrepp av deras sexuella integritet. Genom att se till kontexten som bilderna publiceras i blir det tydligt att det inte längre endast är en bikinibild på en strand, utan nu är mer anspelning på sex och sexualitet, utan samtycke från den avbildade, och borde därmed kunna falla inom straffområdet.

¹⁵¹ Rackley m.fl. (2021), s. 300.

¹⁵² Se B 1453-21, B 1669-22 och B 7363-22.

5.8.6. Ej uppgift om sexualliv

I målet B 1733-19 kom tingsrätten fram till en fällande dom, som hovrätten sedermera ändrade till en friande dom. Detta på grund av att det inte gick att urskilja att det var ett samlag som syns på filmen utan bakgrundsinformation. Återigen visar domskälen att fokus ligger på hur det ser ut för utomstående (likt rekvisitet i förtalsbestämmelsen) istället för att bedömningen centrerar kring hur det upplevs för målsägandena. Målsägandena är medvetna om att det är deras samlag som filmats och sedan spridits, varför det utgör ett bildbaserat sexuellt övergrepp. Ett tydligare brottsofferperspektiv i rättens bedömning har kunnat resultera i motsatt domslut, vilket bättre hade stämt överens med hur målsägandena upplever brottet och skadorna därefter.

Motiveringen i domskälen i mål B 1733-19 kan jämföras med hovrättens domskäl i mål B 1147-21. Tingsrätten i det målet ogillade åtalet avseende både olaga integritetsintrång samt förtal bland annat på grund av att målsäganden inte kunde identifieras enbart utifrån filmerna. Hovrätten gjorde en annan bedömning och menade att även om det inte var möjligt för utomstående att klarlägga hennes identitet var tilltalad medveten om att målsäganden var den avbildade. Samma resonemang hade kunnat användas i tidigare nämnda fall, där tilltalad var väl medveten om vilka målsäganden det var fråga om samt att det var ett samlag han filmade och spred vidare. Även i detta fall skapas en osäkerhet inför rättstillämpningen, vilken kan verka avskräckande för att anmäla dessa brott.

5.8.7. Provokation

Målet där provokation användes som invändning, B 8979-22, utgör också ett tydligt exempel på där föreställningar om kvinnlig sexualitet kommer till uttryck. Majoriteten ansåg att tilltalad hade blivit provocerad till att sprida en privat, sexuell bild på målsägande. Det underförstådda i målet är att tilltalad publicerat bilden i syfte att hämnas på målsäganden. Genom tingsrättens domslut skuldbelägger de kvinnan, istället för tilltalad i målet, för hennes förevarande handlingar som ledde till att tilltalad agerade på det sätt som han gjorde.

Trots att hovrätten kom att ändra domslutet till en fällande dom var fortfarande en av rättens ledamöter skiljaktig och ville fastställa tingsrättens dom. Detta visar att föreställningarna som finns kring hämndporr lyser igenom även i rättstillämpningen. Här är det inte ens underförstått utan domstolen lägger uttryckligen skulden på målsägandens handlingar, med ett budskap om att hon får ”skylla sig själv”.

Även fast hovrätten landade i en fällande dom får det ses som ytterligare ett övergrepp mot målsäganden att i tingsrätten få en friande dom, särskilt på de grunder som tingsrätten anger.

6. Sammanfattande slutsatser

6.1. Övergripande slutsatser

Uppsatsens syfte har varit att undersöka skyddet mot spridningen av privata, sexuella bilder och filmer utan den avbildades samtycke. Inom ramen för uppsatsens syfte skulle skyddet i svensk lagstiftning samt rättstillämpningen på området presenteras och sedermera analyseras utifrån den feministiska forskningen om bildbaserade sexuella övergrepp. Slutligen skulle det diskuteras vilka konsekvenser det kan få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp klassificeras som integritetsbrott istället för sexualbrott.

För att uppfylla uppsatsens syfte ska de inledande frågeställningarna besvaras. Den första frågeställningen var av rättsdogmatisk karaktär och har besvarats i avhandlingen ovan. Skyddet avseende spridningen av privata, sexuella bilder utgörs framför allt av förtal och grovt förtal i 5 kap. 1–2 §§ BrB samt olaga integritetsintrång och grovt olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c–d §§ BrB. Det rättsliga skyddet har presenterats tillsammans med en framställning av förarbetena samt lagkommentarer till bestämmelserna.

Analys av både lagstiftning och rättstillämpning rörande spridningen av privata, sexuella bilder har skett löpande i avhandlingen. Nedan fördjupas analyserna som gjorts ovan samt besvaras uppsatsens fjärde frågeställning ”*Vilka konsekvenser kan det få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp ses som integritetsbrott istället för sexualbrott?*”.

Svensk strafflagstiftning har visst skydd mot den olovliga spridningen av privata, sexuella bilder. De olika bestämmelserna har olika skyddsobjekt som framgår av förarbetena. I takt med den digitala utvecklingen har också nya bestämmelser förts in i brottsbalken, däribland olaga integritetsintrång, för att anpassa sig till dagens digitala samhälle.¹⁵³ Trots denna anpassning utefter den tekniska utvecklingen finns emellertid brister i lagstiftningen som uppmärksammats i framställningen ovan.

En tydlig brist i dagens lagstiftning är att bildbaserade sexuella övergrepp inte har något sammanhängande skydd. För att angripa övergreppen krävs istället en tillämpning av olika lagregler som återfinns i olika kapitel i brottsbalken. Det leder till att lagstiftningskyddet blir svåröverskådligt och oförutsägbart för brottsoffer. Brottsoffer upplever dessa kränkningar som *ett* bildbaserat sexuellt övergrepp och inte som separata brott, som till exempel

¹⁵³ Prop. 2016/17:222, s. 1.

kränkande fotografering och olaga integritetsintrång.¹⁵⁴ Det hade därför varit i bättre överensstämmelse med brottsoffers upplevelse av gärningen att ha ett specifikt brott för dessa typer av övergrepp. Lagstiftaren borde således fokusera på att harmonisera lagstiftningen utifrån brottsoffers upplevelser av brottet och dess skador.

En specifik kriminalisering av bildbaserade sexuella övergrepp hade också resulterat i ett tydligt symbolvärde. Symbolvärdet kan vara av stor vikt, bland annat för att brottsoffer ska känna att det de har blivit utsatta för är ett brott som tas på allvar. Vidare kan det vara till hjälp för att sätta ord på det brottsoffret blivit utsatt för. Symbolvärdet kan också bidra till att forma det kulturella sammanhanget, vilket innebär att man slutar normalisera sexuella handlingar som sker utan samtycke, och skapar en kultur där sexuellt våld lättare uppmärksammas. Det kan även kopplas till den kalejdoskopiska rättvisan som visat att prevention samt erkännande av skadan ökar känslan av rättvisa för brottsoffer.¹⁵⁵

Vidare visar Island, ett annat nordiskt land, att en explicit lagstiftning för bildbaserade sexuella övergrepp är möjlig. Den nya lagen infördes mot bakgrund av att den isländska strafflagen inte var ändamålsenlig för att säkerställa ett effektivt skydd för den sexuella integriteten.¹⁵⁶ Lagen omfattar framställandet och spridningen av privata, sexuella bilder samt hot om att sprida, framställa eller kopiera annans privata material.¹⁵⁷ Island är således ett utmärkt exempel på ett land vars lagstiftning har anpassats utifrån såväl feministisk forskning som brottsoffers upplevelser av att bli utsatta för bildbaserade sexuella övergrepp.

En konsekvens av dagens straffrättsliga reglering blir också att inte alla gärningar är kriminaliserade. Trots att det finns situationer som, utifrån ett brottsofferperspektiv, upplevs som en kränkning av den sexuella integriteten och självbestämmanderätten, kan dem falla utanför straffområdet. Även om förtal emellanåt täcker upp när olaga integritetsintrång är otillräcklig, finns det situationer som inte omfattas av den straffrättsliga regleringen. Så är till exempel fallet när någon påstår sig ha spridit privata, sexuella bilder av misstag, vilket också synliggörs i rättsfallsanalysen.¹⁵⁸ Ett annat exempel är när privata, sexuella bilder sprids till ett mindre antal personer, något som också

¹⁵⁴ Rackley m.fl. (2021), s. 311.

¹⁵⁵ McGlynn & Westmarland (2018) s. 193.

¹⁵⁶ María Rún Bjarnadóttir (2020), s. 10.

¹⁵⁷ Gréta Sigríður Einarsdóttir: Digital Sexual Violence Now Punishable By Up To Four Years In Prison, Iceland Review, <www.icelandreview.com/politics/digital-sexual-violence-now-punishable-by-up-to-four-years-in-prison/>, besökt 2022-11-27.

¹⁵⁸ Se till exempel B 2967-20.

kom till uttryck i rättsfallen som presenterats.¹⁵⁹ Gärningen kan då inte utgöra olaga integritetsintrång. I det fall förtalsbestämmelsen inte kan träda in riskerar gärningen att gå straffri. Istället hade det varit önskvärt att det inte krävs någon särskild omfattning på spridningen utan istället endast att materialet gjorts tillgängligt för utomstående och det föreligger bristande samtycke.

Ur ett feministiskt perspektiv är det tämligen viktigt att uppmärksamma systematiska kränkningar som sker, av män, mot kvinnor. Det är först när kränkningar ses ur ett större perspektiv som rätt åtgärder kan införas för att bekämpa brottet och ge brottsoffer upprättelse. För att kunna göra detta krävs det att maktbalanser och könsroller synliggörs i förhållande till brottet. Till följd av detta synliggörande erkänns också de utmaningar som finns i dagens samhälle avseende ojämställdhet.

Genom att se brottet som en del av mäns våld mot kvinnor blir det också tydligare vilka motiv som ligger till grund för brotten. McGlynn och Rackleys forskning visar att majoriteten av kvinnorna som blivit utsatta för dessa brott uppgav att kontroll var den främsta motivationen.¹⁶⁰ Det gör att, till exempel, missaktningsrekvisitet i förtalsbestämmelsen, borde vara irrelevant eftersom det inte alltid är avsett att orsaka andras missaktning. Dessa aspekter av brotten förbises ifall man inte ser den bekönade aspekten av brottet. Utan att se till de verkliga motiven bakom brotten kan inte lagstiftningen få det genomslag som den är tänkt att ha.

Samma kvinnor som anförde att kontroll var den främsta motivationen hade också i många fall blivit utsatta för våld i nära relationer.¹⁶¹ Även detta styrker att bildbaserade sexuella övergrepp är en del av mäns våld mot kvinnor. Genom att se övergreppen i en kontext av mäns våld mot kvinnor, tas hänsyn till strukturella maktrelationer i samhället. Det blir därmed tydligt att detta är (ytterligare) ett sätt som män utövar makt och våld gentemot kvinnor. Med hjälp av ett intersektionellt perspektiv på brotten kan också andra typer av maktrelationer uppmärksammas. Till följd av detta ges en bättre förståelse, inte bara för den individuella skadan, utan också för den kollektiva skadan. För att kunna förstå den kollektiva skadan som brotten orsakar krävs det att det intersektionella perspektivet tas i beaktande.¹⁶²

Bildbaserade sexuella övergrepp bygger till stor del på den sexuella dubbelmoralen. Förövarna använder den som ett verktyg för att skada kvinnor-

¹⁵⁹ Se till exempel B 696-19 och B 1147-21.

¹⁶⁰ McGlynn m.fl. (2021), s. 553.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Rackley m.fl. (2021), s. 299.

na.¹⁶³ Genom att arbeta bort den sexuella dubbelmoralen i samhället förhindras förövarna från att använda detta som ett sätt att förnedra och skämma ut brottsoffren inför omgivningen. Arbetet med att eliminera den sexuella dubbelmoralen behöver troligtvis göras i flera delar i samhället, till exempel också på politisk nivå, men det borde åligga rättsordningen att åtminstone se till att inte upprätthålla eller reproducera den.

Högsta domstolens dom i NJA 2020 s. 917 fastställer att varken olaga integritetsintrång eller förtal är perdurerande brott, trots att det går emot brottsoffers upplevelse av skadan. I strid med vad rättsfallet konstaterar, upplever kvinnorna att övergreppen är ”oändliga”. Det beror på att de privata, sexuella bilderna eller filmerna är spridna utom brottsoffrets kontroll.¹⁶⁴ Eftersom materialet finns på internet är det lätt för andra att dela och sprida materialet vidare, vilket innebär att spridningen kan bli gränslös. Det är därför lämpligt att någon form av samarbete påbörjas för att få bort det material som olovligt finns på internet och som sprids vidare. Sett till att varje ny visning och spridning av materialet utgör ett nytt övergrepp på brottsoffret är det i högsta grad väsentligt att ett sådant samarbete påbörjas. Det finns stora utmaningar med ett sådant samarbete, men önskvärt hade varit att ett sådant arbete inleddes, om inte på EU-nivå, så åtminstone nationellt.

Likt den isländska reformen, som bland annat innehåller förebyggande åtgärder¹⁶⁵, borde även den svenska reformen avseende bildbaserade sexuella övergrepp göra det. Mot bakgrund av att kalejdoskopisk rättvisa har visat att brottsoffer främst upplever rättvisa genom prevention är det relevantt att ha med bestämmelser om förebyggande åtgärder.¹⁶⁶ Det är på så sätt lagen blir som mest effektiv. Ytterligare en aspekt som framförs i den isländska reformen är behovet av att resurser tillskrivs ämnet inom det straffrättsliga systemet.¹⁶⁷ Även detta är applicerbart på den svenska rättsordningen där bristen på kunskap om bildbaserade sexuella övergrepp får allvarliga konsekvenser. Ett exempel är i mål B 2967-20 där både tingsrätten och hovrätten friade tilltalad på grund av att uppsåt saknades och argumenterade för att tilltalad saknade anledning att hämnas på målsäganden. Genom att öka kunskapen om övergreppen inom rättsordningen hade en del domslut möjligen fått annorlunda utfall.

¹⁶³ Ibid, s. 309.

¹⁶⁴ McGlynn m.fl. (2021), s. 552.

¹⁶⁵ María Rún Bjarnadóttir (2020), s. 10.

¹⁶⁶ McGlynn & Westmarland (2018) s. 193.

¹⁶⁷ María Rún Bjarnadóttir (2020), s. 10.

6.2. Vilka konsekvenser kan det få för brottsoffer att bildbaserade sexuella övergrepp ses som integritetsbrott istället för sexualbrott?

Det kan konstateras att synen på sexualbrott är något som förändras över tid, liksom vilka brott som ska klassificeras som sexualbrott.¹⁶⁸ Idag tycks gränsen gå vid de gärningar som kränker den sexuella integriteten eller det kroppsliga självbestämmandet. I och med våldtäktsbestämmelsen som infördes 2018 är numera utgångspunkten i svensk rätt avseende sexualbrott samtycke.¹⁶⁹ Givetvis måste inskränkningar i spridning av bilder och filmer vägas mot inskränkningen som görs i yttrandefriheten, som är grundlagsskyddad.¹⁷⁰ Dock är det svårt att argumentera för att olovligen sprida någon annans privata, sexuella bilder eller filmer skulle främja den demokratiska yttrandefriheten och därför vara ett skäl att inte göra nämnda inskränkning.

Bildbaserade sexuella övergrepp är inte ett eget brott i brottsbalken, och de bestämmelser som omfattar dessa kränkningar är inte klassificerade som sexualbrott.¹⁷¹ På grund av detta nämns inte heller den bekönade aspekten av övergreppen, som den feministiska forskningen lyfter fram, det vill säga att det är ett brott som främst drabbar kvinnor och att förövarna är i majoriteten män.¹⁷² Ett sådant ytterst relevant konstaterande saknas och det får anses utgöra en stor brist i utarbetningen av dessa bestämmelser i förhållande till bildbaserade sexuella övergrepp. Detta torde dock vara en direkt konsekvens av att det varken är ett eget brott eller klassificerat som ett sexualbrott. Det krävs ett sådant fastställande, helst redan i förarbetena till lagen, för att signalera till rättsordningen samt samhället i stort vad som är skyddsintresset i bestämmelsen. Vidare hade det också gett mer legitimitet till brottsoffers upplevelser.

Det kan konstateras att bilderna ifråga inte enbart är integritetskränkande, utan att det är just *sexuella* bilder varför det blir så allvarliga skador av spridningen. Det är också på grund av just bildernas sexuella karaktär som

¹⁶⁸ SOU 2021:43, s. 112.

¹⁶⁹ Se 6 kap. 1 § BrB.

¹⁷⁰ Se Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469).

¹⁷¹ Se till exempel förtal i 5 kap. 1 § BrB samt olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c § BrB.

¹⁷² Rackley m.fl. (2021), s. 297.

spridningen blir omfattande. Icke-sexuella bilder hade inte haft samma möjlighet att göra lika stor skada, inte heller skulle en stor spridning av bilderna orsaka en stor skada om de inte var sexuella. Allt detta döljs genom att inte klassificera brotten som sexualbrott. McGlynn, tillsammans med flera, visar i sin forskning att kvinnorna som blivit utsatta för bildbaserade sexuella övergrepp upplever det som just sexuella övergrepp.¹⁷³ Genom att inte erkänna dessa brott som sexualbrott framhålls inte heller allvaret i brotten. Kvinnornas upplevelser och skador av brotten förminskas vilket kan resultera i att kvinnorna inte känner att de blir tagna på allvar.

Ett brottsoffer i McGlynns studie berättade att det kändes som att hon blivit utsatt för ett digitalt sexuellt övergrepp.¹⁷⁴ Detta går i linje med andra typer av sexualbrott som bedömts kunna begås på distans, vilket talar för att det faktiskt är ett sexuellt övergrepp som begås digitalt. Det bör därmed vara en del av sexualbrottskapitlet där sexualiteten är skyddsintresset och inte ära eller frid. Det skulle vara ytterligare ett sätt att ge brottsoffer erkännande av upplevelsen och skadorna därav.

Precis som McGlynn, med flera, konstaterar blir skadorna allvarliga för kvinnorna som utsätts för dessa övergrepp. Skadorna är liknande som vid andra sexualbrott, varför det vore rimligt att klassificera bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott.¹⁷⁵ En placering bland sexualbrotten skulle uppmärksamma de allvarliga konsekvenser som kvinnor lider av övergreppen. Genom denna placering erkänner man den sociokulturella kontexten av sexuell skada. Debatten om kvinnors sexuella självbestämmanderätt får anses ha kommit längre än att prioritera ära och individens frid framför att se allvaret i sexuellt våld. Istället för att förstå det som separata brott krävs det att lagstiftaren tar i beaktande hur brottsoffer, det vill säga kvinnorna, upplever brotten. De upplevs som en kränkning mot deras sexualitet, varför det är ännu en anledning till att klassificera dem som sexualbrott. Att se dessa brott som integritetsbrott gör att kvinnornas skador inte tas på lika stort allvar som de borde och de åtgärder som annars hade satts in för brottsoffret undanhålls.

Precis som rättsfallen också har visat är en direkt konsekvens av att klassificera brotten som integritetsbrott att det inte finns möjlighet till samma utredningsåtgärder som om det vore ett sexualbrott.¹⁷⁶ På grund av detta har det funnits flera rättsfall i ovan rättsfallsstudie där friande domar har varit en konsekvens på grund av att det funnits brister i utredningen som inte ska belasta den tilltalade. Genom att placera bildbaserade sexuella övergrepp i 6

¹⁷³ Rackley m.fl. (2021), s. 300.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ McGlynn & Rackley (2017), s. 545.

¹⁷⁶ Rackley m.fl. (2021), s. 300.

kap. BrB kan dessa friande domar undvikas, eller åtminstone undvika att den friande domen beror på bristande utredning. Brottsoffren riskerar idag att varken få upprättelse eller en känsla av rättvisa, på grund av den friande domen.

Utöver att det finns ett symboliskt värde av att kriminalisera bildbaserade sexuella övergrepp som ett eget brott, finns det också ett symbolvärde av att klassificera det som sexualbrott. En placering i sjätte kapitlet brottsbalken hade signalerat att det är brott som samhället ser allvarligt på och som inte är acceptabla. Det är av betydelse att samhället tar ställning mot brott som strukturellt och systematiskt drabbar kvinnor. Genom att istället sätta kvinnors sexuella integritet som skyddsintresse visar rättsordningen sin ståndpunkt avseende kvinnors rätt att själva få bestämma över sina kroppar och sin sexualitet, och sätter därmed samtycke som utgångspunkt för kriminaliseringen.

Vidare är det viktigt att uppmärksamma att övergreppen inte bara får konsekvenser för kvinnor som individer, utan också kvinnor som grupp i samhället. Juridiska beslut påverkar inte bara de individuella kvinnorna som berörs, de skapar också rättsramar i övriga samhället för hur bildbaserade sexuella övergrepp ska uppfattas. Även inom detta området borde utvecklingen gå mot att ha samtycke som utgångspunkt, och att bristen på samtycke utgör en kränkning av en individs sexuella integritet. Det borde inte krävas något särskilt uppsåt utan fokus bör ligga på avsaknaden av samtycke.

En av anledningarna till att dessa brott fortsätter att göra stor skada är på grund av synen på kvinnlig sexualitet och kvinnors självbestämmanderätt i samhället. Kvinnor blir, i många fall, utsatta för andras missaktning vid spridning av deras privata, sexuella bilder, varför denna typ av brott fortsätter att vara ett effektivt sätt att skada kvinnor. Mot bakgrund av detta är det högst angeläget att synen på kvinnlig sexualitet och kvinnors självbestämmanderätt ändras. Ett sätt att göra detta är att ha ett brottsofferperspektiv och lägga kvinnors berättelser till grund för lagstiftningen. Genom att underlåta att göra detta riskerar de skadliga föreställningarna att fortsätta finnas.

Vidare kan det resoneras kring ifall en klassificering som sexualbrott skulle ha någon påverkan på straffvärdet. Som lagstiftningen ser ut idag kan förtal resultera i böter¹⁷⁷ och grovt förtal i böter eller fängelse i högst två år¹⁷⁸. För olaga integritetsintrång kan det dömas ut böter eller fängelse i högst två år¹⁷⁹ och för grovt olaga integritetsintrång fängelse i minst sex månader och

¹⁷⁷ Se 5 kap. 1 § BrB.

¹⁷⁸ Se 5 kap. 2 § BrB.

¹⁷⁹ Se 4 kap. 6 c § BrB.

högst fyra år¹⁸⁰. Om detta jämförs med, till exempel, sexuellt ofredande som återfinns i brottsbalkens sjätte kapitel ser man att det har ett högre straffvärde på fängelse mellan sex månader till sex år¹⁸¹. En konsekvens av att det anses vara integritetsbrott istället för sexualbrott kan möjligtvis vara att det är mildare påföljder för brotten än vad det hade varit som sexualbrott.

Trots att man kan se av kalejdoskopisk rättvisa att rättvisa inte är något linjärt¹⁸², och därmed inte nödvändigtvis heller kräver en fällande dom, kan det inte underskattas att det är en viktig del för upprättelse, om inte för individen så för samhället. Mot bakgrund av detta kan några brister i lagstiftningen nämnas utifrån presenterad rättstillämpning. Först får det uppmärksammas att spridningsrekvisitet begränsar antalet fällande domar utifrån hur många personer som har fått möjlighet att ta del av uppgiften eller fått del av uppgiften (beroende på vilken rubricering åtalet berör). Utifrån ett brottsofferperspektiv utgör det fortfarande en kränkning, även om ett färre antal personer än vad som fastställts i praxis, tagit del av uppgiften. Konsekvensen blir dock antingen att gärningen går helt ostraffad, eller att förtalsbestämmelsen fångar upp, men då med ett annat skyddsintresse i beaktande.¹⁸³ Genom att ha ett annat skyddsintresse riskerar det att osynliggöra skadorna av brottet. Genom att klassificera övergreppen som sexualbrott skulle det endast krävas en kränkning av den sexuella integriteten för att kunna dömas för brott, vilket hade varit i bättre överensstämmelse med brottsoffers upplevelser av brotten och kanske till och med resulterat i fler fällande domar.

Genom att blicka mot Islands lagstiftning blir det tydligt att de har tagit brottsoffers berättelser i beaktande vid lagstiftningen.¹⁸⁴ Genom detta signalerar de till brottsoffer, men även övriga samhället att deras berättelser är viktiga. Genom att också besluta om preventiva insatser ökar känslan av upprättelse och rättvisa för brottsoffer.¹⁸⁵ Trots att vi i Sverige har bestämmelser som kriminaliserar några av handlingarna som utgör bildbaserade sexuella övergrepp, blir det tydligt i förhållande till Island att vi kan göra mycket mer på området som hade gynnat brottsoffren.

Samhället utvecklas ständigt och blir alltmer digitaliserat. Det talar för att denna typ av brott inte kommer minska, snarare tvärtom.¹⁸⁶ Därför är det

¹⁸⁰ Se 4 kap. 6 d § BrB.

¹⁸¹ Se 6 kap. 2 § BrB.

¹⁸² McGlynn & Westmarland (2018) s. 180.

¹⁸³ Se till exempel B 696-19 och B 1147-21.

¹⁸⁴ María Rún Bjarnadóttir (2020) s. 11 f.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ SOU 2021:43, s. 112.

ytterst viktigt att samhället anstränger sig för att följa med i utvecklingen och ge ett skydd mot brott som utövas digitalt. Mot bakgrund av den feministiska forskningen bör dels bildbaserade sexuella övergrepp införas som en egen brottsbestämmelse i svensk lagstiftning och dels klassificeras som ett sexualbrott. På så sätt tydliggörs det systematiska, sexuella våldet som män utför mot kvinnor. Som bestämmelserna är utformade idag förminskas övergreppen och de tillämpbara lagbestämmelserna blir svåra att överblicka. Skyddsintressena i dagens lagstiftning behöver ändras från att vara äran och den personliga integriteten till att vara den sexuella integriteten. Redogörelsen av rättsfallen har visat att lagstiftningens aktuella utformning misslyckas med att ge ett tillfredsställande skydd för brottsoffer som utsatts för bildbaserade sexuella övergrepp. Klassificeringen av bildbaserade sexuella övergrepp som sexualbrott belyser att den kvinnliga sexualiteten är ett skyddsintresse i sig och övergrepp mot den är ett brott i lagens mening.

Sammantaget kan samtliga konsekvenser utgöra en risk för att brottsoffer väljer att inte anmäla när de blivit utsatta för bildbaserade sexuella övergrepp. En konsekvens av att brottsoffer underlåter att anmäla brotten blir att dem inte heller uppmärksammas, vilket innebär att maktbalanser och strukturella ojämlikheter inte synliggörs. Det är först när brottsoffer anmäler och pratar om övergreppen som problemets omfattning synliggörs och kan skapa förändringar i samhället. För att detta ska ske krävs dock att rättsordningen står bakom kvinnorna och beaktar deras berättelser. Det är därför på tiden att kvinnors sexualitet, skydden för den men också kvinnors rätt till att själv bestämma över den, sätts i centrum för såväl lagstiftning som rättstillämpning.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Statens offentliga utredningar

SOU 2010:71

SOU 2016:6

SOU 2021:43

Motioner

Motion 2019/20:100 Klassa hämndporr som ett sexualbrott

Propositioner

Prop. 1962:10 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brottsbalk

Prop. 2016/17:222 Ett stärkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten

Brottsbalkskommentar

Bexar, Mikaela, Brottsbalk (1962:700), 5 kap. 1 §, Karnov lagkommentar (JUNO), besökt 2022-09-15.

Bexar, Mikaela, Brottsbalk (1962:700), 4 kap. 6 c §, Karnov lagkommentar (JUNO), besökt 2022-09-17.

Litteratur

Bexelius, Maria (2008), *Asylrätt, kön och politik: En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Stockholm.

Billström, Magnus (1995), *Brottsoffrets rätt*, Juristförl., Stockholm, 1995.

Granström, Görel & Mannelqvist, Ruth (2021), *Brottsoffer - rättsligt perspektiv*, 2:a upplagan, Studentlitteratur, Lund.

Jareborg, Nils; Friberg, Sandra; Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2015), *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2:a upplagan, Uppsala: Iustus.

Maddocks, Sophie (2018), *From Non-consensual Pornography to Image-based Sexual Abuse: Charting the Course of a Problem with Many Names*, *Australian feminist studies*, 33(97), s. 345–361.

McGlynn, Clare; Downes, Julia & Westmarland, Nicole (2018), *Seeking Justice for Survivors of Sexual Violence: recognition, voice and conse-*

quences', i: Keenan, Marie & Cinsstag Estrelle (red), *Sexual Violence and Restorative Justice: Legal, Social and Therapeutic Dimensions*, Routledge.

McGlynn, Clare; Johnson, Kelly; Rackley, Erika; Henry, Nicola; Gavey, Nicola; Flynn, Asher & Powell, Anastasia (2021), "It's torture for the Soul": *The Harms of Image-Based Sexual Abuse*, *Social and Legal Studies*, 30(4), s. 541–562.

McGlynn, Clare; Rackley, Erika (2016), *Image-Based Sexual Abuse: More than just 'revenge porn'*, Research Spotlight, Birmingham Law School.

McGlynn, Clare & Rackley, Erika (2017), *More than 'Revenge Porn': Image-Based Sexual Abuse and the Reform of Irish Law*, *Irish probation journal*, (14), s. 38–51.

McGlynn, Clare; Rackley, Erika, Houghton, Ruth (2017), *Beyond 'Revenge Porn': The Continuum of Image-Based Sexual Abuse*, *Feminist Legal Studies*, s. 25–46.

McGlynn, Clare; Westmarland, Nicole (2018), *Kaleidoscopic Justice: Sexual Violence and Victim-Survivors' Perceptions of Justice*, *Social and Legal Studies*, 28(2), s. 179–201.

Nääv, Maria; Zamboni, Mauro; Nääv, Maria; Andersson, Håkan; Bajardjieva Engelbrekt, Antonia (2018), *Juridisk metodlära*, 2:a upplagan, Studentlitteratur AB.

Rackley, Erika; McGlynn, Clare; Johnson, Kelly; Henry, Nicola; Gavey, Nicola; Flynn, Ashley; Powell, Anastasia (2021), *Seeking Justice and Redress for Victim-Survivors of Image-Based Sexual Abuse*, *Feminist Legal Studies*, s. 293–322.

Rún Bjarnadóttir, María (2020), *Sexual Privacy for Enhanced Protection*.

Sackermark, Alexandra & Schultz, Mårten (2015), *Näthat: Rättigheter och möjligheter*, 2:a upplagan, Karnov Group Sweden AB: Stockholm.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4:e upplagan, Norstedts Juridik AB: Stockholm.

Wegerstad, Linnea (2015), *Skyddsvärda intressen & straffvärde kränkningar: om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*, Diss., Lunds universitet: Lund.

Wegerstad, Linnea (2019), *#metoo och de fem förtalsdomarna*, Glänta nr 3–4, s. 35–41.

Elektroniska källor

Jelena Ciric, ”Review Legislation on Sexual Privacy”, Iceland Review, <www.icelandreview.com/news/review-legislation-on-digital-sexual-violence/>, besökt 2022-11-27.

Gréta Sigríður Einarsdóttir, ”Digital Sexual Violence Now Punishable By Up To Four Years In Prison”, Iceland Review, <www.icelandreview.com/politics/digital-sexual-violence-now-punishable-by-up-to-four-years-in-prison/>, besökt 2022-11-27.

Thordis Elva Thorvaldsdóttir, ”Profiling Nordic Perpetrators of Gendered Online Abuse: Who, Why and How to Curb the Harm”, Nordic Information on Gender, <www.nikk.no/en/fundproject/profiling-nordic-perpetrators-of-gendered-online-abuse-who-why-and-how-to-curb-the-harm/>, besökt 2022-12-01.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1992 s. 594

NJA 2003 s. 567

NJA 2020 s. 917

NJA 2021 s. 827

Hovrätterna

Hovrätten för övre Norrland

B 696-19, meddelad den 2 april 2020

Hovrätten för Skåne och Blekinge

B 1669-22, meddelad den 18 oktober 2022

Hovrätten för västra Sverige

B 1733-19, meddelad den 11 april 2019

B 2025-20, meddelad den 23 september 2020

B 1147-21, meddelad den 22 juni 2021

B 6854-21, meddelad den 24 oktober 2022

Göta hovrätt

B 2967-20, meddelad den 18 oktober 2021

B 1453-21, meddelad den 29 oktober 2021

Svea hovrätt

B 10591-19, meddelad den 13 februari 2020

B 7363-22, meddelad den 2 augusti 2022

B 8979-22, meddelad den 6 september 2022